తెర వెనక

అర్ధరాత్రి దాటి వుంటుంది. ఇంకో గంటకో అరగంటకో ఒక చీకటి మిత్రుడు రావాలి ఆ ఇంటికి. అతను ఎప్పుడూ చీకట్లో వొచ్చి చీకట్లో వెళ్తాడు.

రాజారావుకి నిద్రలో మళ్ళీ గుర్తొచ్చి కంగారుగా టేబుల్ మీదనించి వాచీ అందుకుని చూశాడు. వెంటనే దుప్పటి సర్దుకుని మళ్ళీ నిద్రలో పడ్డాడు. సమయానికి తలుపు తియ్యలేక పోతానేమోనని అప్పటికి నాలుగైదుసార్లు వాచీ చూశాడు. నిన్నటి నుంచీ అతనికి జ్వరం. రాత్రి అన్నం తినకుండా పడుకున్నాడు.

పడుకోబోయే ముందు, రమణ, రాజారావుతో — "నువ్వు లేవొద్దులే, తలుపు నే తీస్తాగా?" అని చాలాసార్లు చెప్పి పడుకున్నాడు. రమణ పక్క ఎక్కాడంటే ఇక భళ్ళున తెల్లారేదాకా లేచేమాట వొట్టిది. ఒకసారి, రాజారావు ఇంట్లో లేనప్పుడు ఒక చీకటి మిత్రుడు వొస్తే అతను అరగంట సేపు బయట నించోవలిసి వొచ్చింది. అప్పటికైనా రమణ ఎలా లేచాడో ఆశ్చర్యమే!

అందుకే రాజారావు — "నిన్ను నమ్ముకుని నేనూరుకుంటే మనందరి పనీ అయినట్టే" అన్నాడు.

"అలా కాదులే ఈసారి. నేను చెపుతున్నాగా .... తలుపు చప్పుడవ్వగానే నేను తీస్తాగా" అని రమణ హామీ ఇచ్చాడే గానీ ఇప్పటికి ఒక్కసారి కూడా కదల్లేదు.

రాజారావుకి నిద్రపడుతోన్నా మెలుకువగానే వుంది. ఇక, 'అతను'వొచ్చే టైము అయిందని మత్తులోకి జారకుండా వుండడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

తలుపుమీద నెమ్మదిగా చప్పుడైంది.

ఉలిక్కిపడి లేచాడు రాజారావు. "ఎవరూ?" అన్నాడు చిన్న కంఠంతో.

"నేనే."

రాజారావు మంచంమీదనించి ఒక్క దూకు దూకి తలుపు తీశాడు.

ఎవరో అతనిమీద హఠాత్తుగా పడి పట్టేశారు. మనిషిని అమాంతంగా ఎత్తేశారు. ఒక చెయ్యి నోరు మూసింది. రాజారావు గింజుకునే ప్రయత్నం చేశాడు. ఏమీ సాధ్యం కాలేదు.

అంతా అర్థమైంది అతనికి — పోలీసులు రెయిడ్ చేశారని! అంతే, అది అర్థ మయ్యేటప్పటికి అతను వేన్‌లో వున్నాడు. వేన్ తలుపులు మూసుకున్నాయి.

తన నెవరో తట్టి లేపుతున్నట్టయింది రమణకి. విసుక్కుని పడుకోబోయాడు. ఎవరో అతన్ని బలవంతంగా లేవదీసి కూర్చోబెట్టారు. తర్వాత నించోబెట్టారు.

మత్తుగా కళ్ళు తెరిచాడు రమణ.

కొంచెం కొంచెం అర్థమవుతోంది .... పోలీసులా? రెయిడ్‌చేశారా? .... ఎలా జరిగింది!?

నిర్ఘాంతపడిపోయాడు రమణ! రాజుకోసం చూశాడు చుట్టూ. ఎక్కడా లేడు. రమణకి ఒక్కసారి చెప్పలేనంత భయం వేసింది. రాజు ఏమయ్యాడు? పారిపోయాడా? తప్పించుకున్నాడా? రాజు తప్పించుకున్నాడంటే ఒక్కసారి భయం అంతా పోయినట్టనిపించింది. నిజంగా తప్పించుకున్నాడో లేదో! దొడ్లోకి వెళ్ళాడా? ఆందోళనగా లోపలి గుమ్మంవేపు చూశాడు.

రెండు గదుల్లోనూ లైట్లు వెలుగుతున్నాయి. అసిస్టెంటు కమీషనరూ, ఇద్దరు ఇన్‌స్పెక్టర్లూ, నలుగురైదుగురు జవాన్లూ యూనిఫారాల్లో వున్నారు. యూనిఫారాలు లేని స్పెషల్‌బ్రాంచి జవాన్లూ, లా అండ్ ఆర్డర్ జవాన్లూ ఇరవైమంది దాకా వున్నారు. దాదాపు అందరి చేతుల్లోనూ పెద్దవో చిన్నవో తుపాకులున్నాయి. అందరూ హడావుడి పడిపోతున్నారు. రమణని పట్టుకున్న వాళ్ళు తప్ప మిగతా వాళ్ళంతా ఏదో ఒక పని చేస్తున్నారు. డ్రాయర్లు లాగుతున్నారు. పెట్టెలు తెరుస్తున్నారు. అలమార్లు వెతుకుతున్నారు. మంచాల కింద దూరుతున్నారు. చాపచుట్టలు ఊడదీస్తున్నారు. గోనె మూటలు గుమ్మరిస్తున్నారు.

ఇద్దరు ముగ్గురు ఇన్‌స్పెక్టర్లు డెస్కుల్లో దొరికిన కార్బన్ కాపీలు టేబుల్‌మీదపెట్టి కంగారుగా చూశారు. — పెద్ద సంతోషం వాళ్ళ మొహాల్లో! బ్రహ్మాండమైన రహస్యం ఏదో దొరికిపోయినట్టు ఒకరి మొహాలు ఒకరు ఆతృతగా చూసుకుంటున్నారు. అసిస్టెంట్ కమీషనర్ మొహం టార్చి లైటులాగా వెలుగుతోంది. మంచాల మీదనుంచి రెండు దుప్పట్లు తీసి నేలమీద పరిచారు. వాళ్ళకు దొరికిన పుస్తకాలూ, పత్రికలూ, కాయితాలూ అన్నీ దుప్పట్లలో పడేసి మూటలు కట్టారు. ఇంట్లో ఒక్క కాయితం ముక్క మిగలకుండా అన్నీ వెతికి వెతికి మూటల్లో పడేశారు. పక్కింటి వాళ్ళ పిల్లాడు కాసేపు చదువుకుని రమణ మంచంమీద పడేసి పోయిన ఎక్కాల పుస్తకాన్ని నలుగు రైదుగురు ఇన్‌స్పెక్టర్లు కంగారుగా పదిసార్లు తిరగేసి చూసి జాగ్రత్తగా మూటలో పడేశారు.

రమణ వొంటిమీద పైజమా బనీనూ మాత్రమే వున్నాయి. కుర్చీమీద వున్న చొక్కా అందుకోబోయాడు. ఇన్‌స్పెక్టర్ అతని చెయ్యి నెట్టేసి "అక్కర్లేదు, కదలకు" అని గద్దించాడు.

ఇన్‌స్పెక్టర్ ఆ చొక్కాని అనుమానంగా తీసి, దాన్ని కాస్సేపు ఎత్తిపట్టి చూచి, ఒక జవానుకి అందించాడు. ఆ జవాను దాన్ని భయం భయంగా చూసి జాగ్రత్తగా మూటలో పడేశాడు. తాడుమీద వున్న బట్టలూ, అల మారులో వున్న బట్టలూ కిందపడేసి మూటకట్టారు.

నాలుగైదు మూటలు సిద్ధం చెయ్యడంతో ఇల్లు సోదా పూర్తి అయింది.

మూటలన్నీ వేన్‌లోకి జేరాయి.

రమణ చుట్టూ పది పదిహేను మంది జేరి లాక్కు పోయి వేన్‌లోకి విసిరేశారు. రమణ వేన్‌లో పడగానే రాజారావు కంగారుగా, ఆందోళనగా, అతని మొహం చూశాడు. వేన్‌లో రాజారావుని చూడగానే రమణ స్తంభించి నిలబడిపోయాడు.

ఇన్‌స్పెక్టర్లు రమణని రాజారావుకి దూరంగా గెంటి కూర్చోబెట్టారు. వేన్ నిండా పోలీసులు తుపాకులతో నించున్నారు. వేనులో లైట్లు ఆరిపోయాయి.

మిగిలిన పోలీసు బలగం అంతా మిగిలిన వేన్ల నిండా ఎక్కారు.

వేన్లు బయల్దేరాయి — విజయ గర్వంతో!

రాజారావు వేన్‌లో కూర్చున్నప్పట్నించీ ఆలోచిస్తు న్నాడు — ఏయే సంగతులు బయట పడతాయి? ఎవరెవరి విషయాలు? ఎంతవరకు మరుగుపరచ గలం? ఏది వొప్పుకోవాలి? ఏది వొప్పుకోకూడదు?.... 'పి' వొచ్చే టైము అయింది .... అతను కూడా సరిగ్గా సమయానికి వొచ్చి వీళ్ళకి పట్టుబడి పోతాడేమో! .... ఇంటి నిండా జనం గుమిగూడి వుంటే దూరం నించి చూసి గ్రహించలేడా? — అంత తెలివి తక్కువగా ప్రవ ర్తిస్తాడా? — అసలు ఇంత ఆశ్చర్యంగా ఎలా జరిగింది ఇది? .... ఎక్కడ పొరపాటు జరిగింది?

రాజారావు భయపడ్డట్టుగానే ఆ చీకటి మిత్రుడు తన టైం ప్రకారం బయల్దేరి వచ్చాడు. కానీ తను పోవలసిన ఇంటికి దగ్గరగా పోలీసు వేన్లు వుండడం చూసి, దూరంగా ఆగిపోయాడు. చీకట్లో ఒక చెట్టు వెనక నిలబడి ఆ వేన్లు వెళ్ళిపోయే వరకూ చూశాడు.

సంగతంతా అర్థమైంది. కొంచెం సేపు నిలబడి తన దారి మార్చుకుని చెట్ల కింది నించి చీకట్లో కలిసిపోయాడు.

రమణ, వేన్ పోతూన్న దారి గమనిస్తున్నాడు. అప్పుడప్పుడూ రాజు వేపు చూడడానికి ప్రయత్నిస్తు న్నాడు.

వేన్, ఒక పోలీసుస్టేషన్ గేటు దాటి చిన్న బిల్డింగ్ దగ్గర ఆగింది.

వేన్‌లో లైట్లు వెలిగాయి. వేన్ తలుపులు తీసి ఇన్‌స్పెక్టర్లు రివాల్వర్లు సూటిగా పట్టుకుని దిగారు. ఇతర వేన్లలో నుంచి జవాన్లు దిగి పరుగుల్తో వచ్చారు. రాజుని పదిమందీ, రమణని పదిహేనుమందీ పట్టు కుని వేన్‌లోంచి లాగి లోపలికి ఎత్తుకుపోయారు.

ఒక జవాను పరుగున వెళ్ళి ఒక లాకప్ తాళం తీశాడు. మిగిలిన వాళ్ళంతా రాజునీ రమణనీ లాకప్ లోకి గెంటారు.

గబగబా తాళం వేశారు. పోలీసు బలగం అంతా తేలిగ్గా నిట్టూర్చారు.

ఇద్దరు విప్లవకారుల్ని పట్టాం! .... ఇక చూడు! ఎన్ని రహస్యాలు కక్కిస్తామో!

ఇన్‌స్పెక్టర్లు మహోత్సాహంగా బూట్లు టకటక

లాడించుకుంటూ పరుగులు తీస్తున్నారు.

ఫోను సంభాషణలు నడుస్తున్నాయి. డిప్యూటీ కమీషనర్ ఆఫీసుకీ, స్పెషల్ బ్రాంచి ఆఫీసుకీ ఫోన్లు మహోత్సాహంగా చెప్పేస్తున్నాయి. "సార్! ఇప్పుడే .... ఇద్దర్ని .... లాకప్‌లో పడేశాం .... ఆ ఇల్లు లాక్ చేసివుంచాం. మెటీరియల్ అంతా తెచ్చేశాం."

"................................"

".... గ్రూపు సంగతి ఇంకా ఏం తేలీదు సార్! .... ఇంకేం గ్రూపులెండి. మొన్న జరిగిన బాంబు వ్యవహారం వీళ్ళదిలాగే వుంది. ఆ కాయితాల్లో చాలా సంగతులున్నాయి. మనకు చాలా ఉపయోగపడొచ్చు సార్!"

"............................"

"ఇద్దరే సార్ .... ఇంకెవ్వరూ లేరు. ఆడవాళ్ళు లేరు."

"..............................."

"ఎస్ సార్"

"..............................."

"ఎస్ సార్"

ఆ 'శుభవార్త' గంటసేపటివరకూ ఎవరెవరికో పోతూనే వుంది. రాజూ వాళ్ళు కూర్చున్న లాకప్‌లోకి అంతా వినబడుతోంది.

లాకప్ గది, కటిక చీకటిగా వుంది. రెండు బారల గది. నేలనిండా దుమ్ము కంపు. దోమలు.

రాజారావూ రమణా ఒకరి పక్కన ఒకరు నిర్ఘాంత పడి కూర్చుని వున్నారు — మౌనంగా.

ఇద్దర్నీ ఒకే చోట వుంచడం రాజారావుకి చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది. అలా చెయ్యరని చాలాసార్లు విన్నాడు.

లాకప్ ముందు ఇద్దరు పోలీసులు తుపాకులతో నిలబడి అప్పుడప్పుడూ అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నారు. ఆఫీసు గదిలో గందరగోళంగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. విధీ విరామం లేకుండా ఫోన్లు గణగణ మంటున్నాయి. పెద్ద పెద్ద కంఠాలతో ఫోనుల్లో అరుస్తున్నారు.

రాజారావు ఆతృతగా అన్నాడు రమణతో — "ఆర్.పి. డాక్యుమెంటు కూడా అందులో వుందా? నిన్న పంపించేశావా?"

"పంపించలేదు. 'పి' తీసుకెళ్తాడనుకున్నాం కదా?"

"అయితే మన గురించి తెలిసిపోతుందేమో!"

చాలా దిగులుపడ్డారు ఇద్దరూ.

రమణ గుర్తొచ్చినట్టు అన్నాడు — "ఆ డాక్యుమెంటు అయితే ఫరవాలేదు. వేరే వాళ్ళ డాక్యుమెంట్లు చదువుకోడానికి తెచ్చుకుంటూనే వుంటాం కదా?.... అంతకన్నా ప్రమాదం మనం నిన్న టైప్ చేసిన కాయితాలు ...."

"వాటి సంగతి కూడా ఫర్వాలేదు. అంతా 'కోడ్'లో వుంది. వాళ్ళకేం అర్థం కాదు."

"అయినా ఇంకా కొన్ని వున్నాయి రాజా!"

"............................"

"'పి' వొచ్చి వుంటాడంటావా?"

"రాలేదు. 'ఇద్దర్నే తెచ్చాం' అని ఇందాక, వీళ్ళు చెపుతున్నారుగా? 'పి' తప్పుకున్నాడు. అదే సంతోషం మనకి. మనం నాలుగేళ్ళు జైల్లోవున్నా ఫర్వాలేదు."

"మాట్లాడకండి!" అని బయటినుంచి కాపలా పోలీసు అరిచాడు.

రెండు నిముషాలు ఆగి, రాజూ రమణా బాగా గదిమూలకి జరిగారు. అక్కడ నీళ్ళుపోయే తూము వుంది. కుళ్ళు కంపు కొడుతోంది.

రాజారావు నెమ్మదిగా అన్నాడు.

"మన పేర్లు.... అసలు పేర్లు చెప్పేద్దాం. మన సర్కిల్లో పేర్లు వొద్దు."

"ఎందుకూ?"

"అదే మంచిది. అనవసరపు ప్రశ్నల పీడ వుండదు. మారుపేర్లు చెపితే మన కుటుంబాల గురించి వేరే కథలు సృష్టించుకోవలసి వస్తుంది. అదంతా చాలా ప్రమాదం. వాళ్ళు వాకబు చేస్తారు."

వివరంగా చర్చించే టైము లేదు. అవ సరమైనప్పుడు రాజారావు చెప్పినట్టు వినాలని రమణకి తెలుసు. "సరే" అన్నాడు.

"వీలైనంతవరకూ చాలా విషయాలు మనకు సంబంధంలేనట్టు చూసుకుందాం. నీ సంగతి గుర్తుందా? మనం అనుకున్నట్టే. అంతే. ఆ రకంగానే వుండు నువ్వు."

"సరే"

పదిమందికి పైగా బూట్ల చప్పుళ్ళతో లాకప్ దగ్గిరికి వచ్చారు.

రాజారావు రమణ చెవిలో గబగబా అన్నాడు "ధైర్యంగా వుండాలి మనం. ఉద్యమానికి ద్రోహం చెయ్యకూడదు."

లాకప్ తీశారు.

లోపలికి టార్చి వేశారు.

ఇద్దరు పోలీసులు రమణని పట్టుకున్నారు. "పద."

రమణ బయటికి వెళ్ళాడు. మళ్ళీ లాకప్ మూశారు. రక్షక భటులంతా రమణ చుట్టూ జేరి లాకప్ గదుల ముందునించి చిన్న హాలులోకి తీసుకు వెళ్ళారు.

అక్కడ అసిస్టెంట్ కమీషనరూ, నలుగురు ఇనస్పెక్టర్లూ, అందరూ వేన్‌లో వొచ్చినవాళ్ళే, టేబుల్ చుట్టూ కూర్చుని వున్నారు. ఒకరిద్దరు నించుని వున్నారు. అందరి దగ్గిరా అందుబాటులో రివాల్వర్లు వున్నాయి.

టేబుల్‌కి ఇంకోపక్క ఒక ఖాళీ కుర్చీ వుంది.

రమణని టేబుల్ దగ్గిర నించోబెట్టి రక్షక భటులు ఒక అడుగు దూరంలో నిలబడ్డారు తుపాకుల్తో.

"కూర్చో" అన్నాడు ఎ.సి.పి (అసిస్టెంట్ కమీషనర్ ఆఫ్ పోలీస్) రమణని ఎగాదిగా చూస్తూ.

కుర్చీలో కూర్చున్నాడు రమణ. చాలా మామూలుగా వుండటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. పరిసరాలు చూస్తున్నాడు. వైర్ లెస్‌లో వస్తోన్న వార్తలు వినడానికి ప్రయత్నించాడు. ఏమీ అర్థం కాలేదు.

"నీ పేరేమిటి?"

"వెంకట రమణ"

"ఏం గ్రూపు మీది?"

రమణ ఆశ్చర్యంగా చూశాడు. "కులం చెప్పాలా సార్?" అన్నాడు నెమ్మదిగా.

"కులం కాదు. మీ గదిలో దొరికిన కాయితాలన్నీ ఏమిటి? నువ్వే గ్రూపులో పని చేస్తున్నావు?"

"ఆ కాయితాల సంగతి నాకేం తెలీదండీ. అసలు నేనా గదిలో వుండను. నిన్న రాత్రే నా ఫ్రెండ్ దగ్గిరికి వొచ్చాను."

"మరి నువ్వెక్కడుంటావు?"

"మా పిన్నిగారింట్లో ఉంటాను. ఈ ఊళ్ళోనే."

రమణ చెప్పిన ఎడ్రస్ ఒక ఇనస్పెక్టర్ రాసుకున్నాడు.

"నీ ఫ్రెండ్ అంటే ఎవరు?"

"ఇతనే. రాజారావు."

"అతనెలా ఫ్రెండు నీకు?"

"కాలేజీలో."

"ఏం చదివావు?"

"ఎం.ఏ."

ప్రశ్నలడిగే ఆఫీసర్ కొంచెం తటపటాయించాడు. "పిన్ని గారింట్లో ఎందుకుంటున్నావు?"

"ఉద్యోగం కోసం వెతుకుతూ వున్నాను."

"యూ.జీ.లో ఎంతకాలం నించి వుంటున్నావు?"

రమణ తెల్లబోయాడు. "యూ.జీ. ఏమిటి? నేను మా పిన్నిగారింట్లో ఉంటున్నాను."

"అతి తెలివి ప్రదర్శించకు. నీలాంటి వాళ్ళని చాలా మందిని చూశాం."

"నేను చెప్పేది నిజమో కాదో...."

"అదంతా మాకు తెలుసులే. నువ్వు చెప్పేదేదో తిన్నగా చెప్పు. అబద్ధాలాడితే మాకు తెలీదనుకోకు. తర్వాత అన్ని సంగతులూ వాకబుచేస్తాం."

"......................................"

"పాపం నిద్రమత్తులో లేపినట్టున్నాం సార్!" అని ఇంకో ఇనస్పెక్టర్ ఎ.సి.పి.తో అని నవ్వాడు.

"సరే పో! కొంచెం విశ్రాంతి తీసుకో!"

రమణ లేచాడు. రక్షక భటులు మళ్ళీ దడికట్టి రమణని లాకప్ దాకా తీసుకుపోయి లోపలికి గెంటి రాజారావుని బయటికి తీశారు.

టేబుల్ ముందు రమణ కూర్చున్న కుర్చీలో రాజారావు కూర్చున్నాడు.

"నీ పేరేంటి?"

"రాజారావు."

"మీరు ఏ గ్రూపు?"

"అలాంటిదేమీ లేదు సార్!"

"మరి ఆ కాయితాల సంగతేమిటి? అందులో రాతలన్నీ ఏమిటి?"

"వాటి గురించి నాకేం తెలీదండీ. మా ఫ్రెండ్ ఒకాయన ఆ కాయితాలన్నీ చూసుకుంటాడు. ఎప్పుడైనా కావాలంటే నన్ను టైపుచేసి పెట్టమని అడుగుతాడు. నేను జాబ్‌వర్క్ చేస్తూ వుంటాను."

"ఆ ఫ్రెండెవరు? అతని పేరు?"

"రామారావు."

"ఎక్కడుంటాడు?"

"తెలీదండీ."

"తెలీదా? నీ ఫ్రెండెక్కడుంటాడో నీకు తెలీదా? అతను నీకెలా పరిచయమయ్యాడు?"

"ప్రసాద్ అనే అయన రామారావుని పరిచయం చేశాడు."

"ప్రసాద్ అంటే పి.ప్రసాదేనా?" ఆతృతగా మొహాలు ముందుకు వొంచారు అడిగేవాళ్ళు.

"నాకు తెలిసింది పి.ప్రసాదే."

"ఇప్పుడెక్కడుంటున్నాడు అతను?"

"నాకు తెలీదండీ."

ఆఫీసర్లందరూ కూడబలుక్కున్నట్టు చాలా శాంతం వహించారు.

పి.ప్రసాద్ రెండేళ్ళ నించి యూ.జీ.లో వుంటున్నాడు. అతన్ని గురించి ఇంతవరకూ ఏమాత్రం సమాచారం దొరకలేదు.

"ప్రసాద్ నీకు రామారావుని పరిచయం చేసి ఎన్నాళ్ళయింది?"

రాజారావు కొంచెం ఆలోచించి — "సరిగా గుర్తు లేదండీ. ఆర్నెల్లవుతుందనుకుంటాను" అన్నాడు.

"రామారావు ఎక్కడుంటున్నాడు?"

"తెలీదండీ."

"మరి నువ్వెప్పుడూ అడగలేదూ?"

"అడిగాను రెండు మూడుసార్లు. 'అలాంటి విషయాలు నీకు అనవసరం. అడక్కూడదు' అన్నాడు."

వినేవాళ్ళు కొంతసేపు మౌనం వహించారు.

"ప్రసాద్ ఎప్పుడెప్పుడు కలుస్తూ వుంటాడు నిన్ను?"

"ప్రసాద్ ఎప్పుడూ రాడండీ, రామారావే వొస్తూ వుంటాడు."

"ఏం చేస్తాడు వొచ్చి?"

"కాస్సేపు పుస్తకాలు చదువుకుంటాడు. అతని పుస్తకాలు నా రూమ్‌లో పెట్టుకుంటానన్నాడు. పెట్టుకోమన్నాను."

"ఇంకా ఏం చేస్తూ వుంటాడు?"

"నాకు ఇచ్చిన కాయితాలు టైప్ చేసి వుంచితే లెక్కచూసి డబ్బు ఇచ్చి అవి పట్టుకెళ్తాడు."

"వెంకట రమణ నీతో ఎంత కాలం నుంచి వుంటున్నాడు?"

"నాతో వుండటం లేదు. వాళ్ళ పిన్ని గారింట్లో వుంటున్నాడు. ఎప్పుడైనా నా దగ్గిరికి వొస్తూ వుంటాడు"

"ఈసారి నీ దగ్గిరికి వచ్చి ఎన్నాళ్ళయింది?"

"రెండు రోజులయింది."

"అతను నాలుగు రోజులైందన్నాడే!"

"లేదండీ. రెండు రోజులే అయింది."

"అతను నీకెలా పరిచయం?"

""కాలేజీలో."

"క్లాస్‌మేట్సా మీరిద్దరూ?"

"కాదు. ఒకసారి కాంటీన్‌లో పరిచయం అయింది. తర్వాత ఇద్దరం కలిసి పిక్చర్‌కి వెళ్ళాం. అలాగే పరిచయం పెరిగింది."

ఎ.సి.పి. కొంచెం సేపు మౌనంగా వూరుకున్నాడు.

"సరే, రెస్టు తీసుకో" అని కుర్చీలోంచి లేచాడు.

రాజారావు లేచాడు. రక్షక భటుల మధ్య నుంచి నడిచి లాకప్‌లో కొచ్చాడు.

రమణ ఆతృతగా రాజు మొహం చూడ్డానికి ప్రయత్నించాడు చీకట్లో. ఇద్దరూ బాగా మూలకూర్చున్నారు.

".... నువ్వు మీ పిన్నీ వాళ్ళింట్లో వుంటున్నట్టే చెప్పాలనుకున్నాం. అలాగే చెప్పావా?" అన్నాడు రాజు చిన్న కంఠంతో.

"అలాగే చెప్పానే!"

"నా రూమ్‌కి వొచ్చి ఎన్నాళ్ళయిందన్నావు?"

"రాత్రే వొచ్చా నన్నాను"

"నాలుగు రోజులైందన్నావని దబాయించారు వాళ్ళు. నువ్వొచ్చి రెండు రోజులే అయిందన్నాను నేను, నువ్వేం చెప్పావో తెలీక."

"మరి ఇప్పుడెలాగ?"

"వాళ్ళు మళ్ళీ నిన్ను అడిగితే 'భయపడి అలా అన్నానని చెప్పు. అది సరే, మీ పిన్నీ వాళ్ళ ఇంటి దగ్గిర వాకబు చేస్తే, నువ్వు అక్కడే వుంటున్నట్టు చెపుతారుగా వాళ్ళు?"

"తప్పకుండా చెపుతారు. అలా చెప్పమని చాలా సార్లు చెప్పాను."

"నేనో పని చేశాను రమణా! 'పి' మీద నుంచి వాళ్ళ దృష్టి మళ్ళించడానికి రామారావనే వ్యక్తిని సృష్టించాను."

"అంటే?"

"రామారావనే ఆయనే నా దగ్గిరికి వొస్తూ వుంటాడన్నాను. ప్రసాద్‌తో నాకేం సంబంధం లేదన్నాను."

దుప్పట్లతో కట్టిన పుస్తకాల మూటలు వరండాల్లోంచి తీసుకుపోతున్నారు.

లోపల కంగారు కంగారుగా విప్పి చూస్తున్నారు.

పెద్ద కంఠాలతో టెలిఫోన్లలో మాట్లాడుతున్నారు. చాలా మాటలు లాకప్‌లోకి వినపడుతున్నాయి.

".... గ్రూపు అనుకుంటున్నాం సార్! చాలా ఆధారాలు కనబడుతున్నాయి."

"కాయితాలన్నీ చూశారా?"

"నో సర్! ఇంకా చాలా వున్నాయి."

"వాళ్ళేమైనా చెప్పారా?"

"నో సర్! ఇంకా ఏం లేదు."

"సరే! అన్నీ జాగ్రత్తగా వుంచండి."

"ఎస్ సర్!"

రాజారావూ రమణా, టెలిఫోన్‌లో వెళ్ళే మాటలు వినే ప్రయత్నం మానేసి, తామిద్దరూ ఏయే విషయాల్లో జాగ్రత్తగా వుండాలో గబగబా చెప్పుకుంటున్నారు.

"మర్చేపోయాను నీ జ్వరం ఎలాగుందీ?" అని రమణ రాజారావు వొళ్ళు తడిమి చూశాడు. చాలా వేడిగా ఉంది.

"పోలీసుల పీడ ముందు జ్వరం పీడ ఎంత?" అని నీరసంగా నవ్వాడు రాజారావు.

"మనం విషయాలేమయినా బయట పెడతామేమోనని మన వాళ్ళు కంగారు పడతారంటావా?"

"వాళ్ళ జాగ్రత్తలో వాళ్ళుంటారు. అలా వుండాలి కూడా. విషయాలేమీ బయట పెట్టకూడదని ఏదో ఆవేశంగా అనుకుంటే చాలదు. నిలబడగలమో లేదో చూడాలి. మనం ఏం చేస్తామో మనకే తెలీదు ఇప్పుడు. నేను నిరుత్సాహ పడుతున్నాననుకోకు సుమా! మనం చాలా దృఢంగా వుండాలనే అంటున్నాను."

ఒక కారు వచ్చి ఆగింది వరండా ముందు.

ఇద్దరు స్పెషల్ బ్రాంచి ఆఫీసర్లు దిగి గబ గబా లోపలికి వెళ్ళారు. పాత వాళ్ళూ కొత్త వాళ్ళూ అందరూ ఆతృతగా దుప్పట్ల మూటల్లో వున్న పుస్తకాలూ, కాయితాలూ పరిశీలించారు. కొన్ని కాయితాల్ని ఒకరి చేతుల్లోంచి ఒకరు లాక్కుని ఆశ్చర్యంగా చూశారు.

"సందేహం లేదు" అనుకున్నారు. మొహాల మీద చిరునవ్వుల్తో, చాలా హుషారుగా అయ్యారు.

ఇద్దరు ఇన్‌స్పెక్టర్లు లాకప్ దగ్గిరికి వెళ్ళి తాళం తీసి రాజారావుని బయటికి రమ్మన్నారు.

బయటికి వచ్చిన రాజారావు చుట్టూ పది మంది పోలీసులు నడిచారు.

రాజారావుని హాల్లోకి తీసుకువెళ్ళారు.

టేబుల్ చుట్టూ కూర్చున్న వాళ్ళల్లో ఇద్దరు కొత్త వాళ్ళు, చాలా ఖరీదైన పేంట్లూ షర్టులూ వేసుకున్న వాళ్ళు వున్నారు.

రాజారావు మళ్ళీ టేబుల్ దగ్గిర కుర్చీలో కూర్చున్నాడు.

టేబుల్ అంతా ఖాళీగా వుంది.

కొత్త ఆఫీసర్ దగ్గిర కొన్ని కాయితాలు వున్నాయి. రెండో ఆఫీసరు కొన్ని తెల్ల కాయితాలు ముందు పెట్టుకుని రాసుకోడానికి సిద్ధంగా వున్నాడు.

"నీ పేరేమిటి?"

"రాజారావు."

"ఏ గ్రూపు నీది?"

"అలాంటిదేం లేదండీ నాకు."

"మీరు ఫలానా గ్రూపు అని కాయితాల్లో స్పష్టంగా తెలుస్తోంది."

"ఆ కాయితాలతో నాకేం సంబంధం లేదండీ."

"మరి ఎవరికి సంబంధం?"

"మా ఫ్రెండ్ కాయితాలు అవన్నీ."

"అతని పేరేంటి?"

"రామారావు."

"ఎక్కడుంటాడు?"

"తెలీదండీ."

ప్రశ్నలడిగే ఆఫీసరు కొంచెం వెటకారంగా నవ్వాడు — "ఎవరితో మాట్లాడుతున్నావో తెలిసే మాట్లాడుతున్నావా? నీ ఫ్రెండెక్కడుంటాడో నీకు తెలీదంటే మేం నమ్మాలా?"

"నేను అడిగినా అతను చెప్పలేదు."

"ఇంకా ఎవరెవరు కలుస్తూ వుంటారు నిన్ను?"

"రామారావు తప్పితే ఇంకెవ్వరూ తెలీదు నాకు."

"డాక్టర్ రమేష్ ఎక్కడుంటున్నాడు?"

"అతనెవరో నాకు తెలీదండీ."

"యాదవరాజు?"

"తెలీదండీ."

"సి.గోవర్ధన్?"

"తెలీదండీ."

"కే.బీ.?"

"తెలీదండీ."

"మాలతీబాయి?"

"తెలీదండీ."

"రాజ్యలక్ష్మి?"

"తెలీదండీ."

"మరేం తెలుసురా నీకూ లం.... కొడకా!" వెనక నించి పెద్ద చరుపు రాజారావు మెడమీద! కుర్చీ వెనక నిలబడ్డ ఆఫీసరు తన కర్తవ్యం నిర్వహించాడు.

రాజారావుని అడిగిన ప్రశ్నల్లో ఒక్క గోవర్ధన్ తప్ప మిగిలిన వాళ్ళెవరూ తెలీదు రాజారావుకి. గోవర్ధన్ గురించి అయినా, ఆ గోవర్ధన్ తనకు తెలిసిన గోవర్ధనే అయితే, అతను ఏ గ్రూపు కార్యక్రమాల్లో వుంటాడో తెలుసుగానీ, అంతకు మించిన వివరాలేమీ తెలీవు.

'తెలీదు, తెలీదు' అనక, వాళ్ళడిగిన ప్రశ్నల్లో నిజానికి ఏం తెలుసు రాజారావుకి?

రాజారావు, మెడమీద ఎంత దెబ్బ పడ్డా తల తిప్పకుండా కూర్చున్నాడు.

"నువ్వేం చేస్తున్నావు?"

"ఎం.ఏ. అయింది. రిసర్చి చేస్తున్నానండీ."

"యూ.జీ.లో వుండి రిసర్చి ఎలా చేస్తున్నావు?"

"నేను యూ.జీ.లో లేను. నా గురించి మా డిపార్టుమెంటులో తెలుసుకోవచ్చు."

"మరి అంత రహస్యంగా మారుమూల గది ఎందుకు తీసుకున్నావు?"

"మంచి పోర్షన్ ఇంకెక్కడా దొరకలేదు. అద్దె చవక అక్కడ. చదువుకోడానికి బాగుంటుందని...."

"యూ.జీ. వాళ్ళని కలుసుకోడానికి కూడా బాగుంటుందని! ఏం?"

"............................."

"ఇదిగో చూడూ! మీరు చాలా తెలివైన వాళ్ళని మాకు తెలుసు. అతితెలివి ప్రదర్శిస్తే నష్టపోయేది మీరే. పెద్ద పెద్ద చదువులు చదువుతారుగానీ ఇంత తెలివి తక్కువగా జీవితాలు ధ్వంసం చేసుకుంటా రెందుకు? మీలాంటి వాళ్ళకి ప్రభుత్వం కళ్ళకద్దుకుని ఉద్యోగాలిస్తుంది, హాయిగా ఉద్యోగాలు చేసు కుంటూ పెళ్ళాం బిడ్డలతో...."

రాజారావు వైర్లెస్‌లో వార్తలు వినడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

టెలిఫోన్ మోగింది. ఒక ఇనస్పెక్టర్ గబగబా వెళ్ళి రిసీవర్ తీశాడు. అదేమిటో కూడా వినాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు రాజారావు తలతిప్పకుండా.

"ఈ కాయితాల్లో రైటింగ్ ఎవరిది?" — రాజారావు ముందు ఐదారు కాయితాలు పెట్టారు. అందులో కొన్ని రాజారావు రాసినవే. రాజారావు ఇంకో రకంగా కూడా రాయగలడు. కాయితాలన్నీ చూసి "నాకు తెలీదండీ" అన్నాడు.

"నీకు తెలీకుండానే ఈ కాయితాలు నీ రూమ్‌లో కెలా వచ్చాయి?"

"మా ఫ్రెండ్ తెచ్చి టైపు చెయ్యడానికిచ్చాడు."

"ప్రతీ విషయం ఫ్రెండ్ మీదికి తోసేస్తే సరిపోతుందనుకుంటున్నావా? నీ జవాబులన్నీ నమ్మేస్తున్నాం అనుకోకు. ఈ కార్యక్రమాలన్నిటి తోటీ మీ ఇద్దరికీ సంబంధం వుంది. మీరు ఎంత తప్పించుకోవాలని చూసినా లాభం లేదు. నీకు తెలిసిందేదో చెప్పడం మంచిది."

"..............................."

"అసలు నువ్వీ రాజకీయాల్లో కెలా దిగావు?"

"రాజకీయాల్లాంటివి నాకేం తెలీవండీ."

"యూ.జీ.వాడికి సహాయం చెయ్యడం రాజకీయం కాదా?"

"అతను నాతో స్నేహంగా వుంటున్నాడు కాబట్టి చేసి పెట్టమన్న పని చేస్తున్నాను."

"స్నేహితుడు చెప్తే ఎంత దేశ ద్రోహమైనా చేస్తావా?"

"దేశ ద్రోహం ఎందుకు చేస్తాను? అలాంటి పని ఎవరు చెప్పినా చెయ్యను."

"మరి నీ ఫ్రెండ్ నీతో చేయించేది దేశ ద్రోహం కాకపోతే ఏమిటి? ప్రజల్ని రెచ్చగొట్టే కరపత్రాలు టైప్ చేసి ఇచ్చావు. అందులో రాసిందేమిటో అర్థంచేసుకున్నావా?"

రాజారావు ఒక్క క్షణం ఆగాడు. "అందులో దేశ ద్రోహం వున్నట్టు నాకు అనిపించలేదు. ప్రజలకెన్నో సమస్యలున్నాయని అందరికీ తెలుసు. వాటికేవో పరిష్కార మార్గాలు చెపుతూ రామారావు రాశాడనిపించింది."

ప్రశ్నలడుగుతోన్న ఆఫీసర్ మండిపడిపోతూ చేతిలో రూళ్ళకర్రతో టేబుల్‌మీద పెద్ద దెబ్బ వేశాడు — "ప్రజల సమస్యల్ని పరిష్కరించడానికి ప్రభుత్వం లేదా? ఎందుకు వుంది ప్రభుత్వం? ప్రభుత్వాన్ని కాదని ప్రజల సమస్యలు మీరు పరిష్కరిస్తారా?"

"ఎవరూ పరిష్కరించరు. ప్రజల సమస్యలు ప్రజలే పరిష్కరించుకుంటారు."

"ఓహో! విప్లవ సారం బాగానే ఒంటపట్టింది. మరి రాజకీయం తెలియదంటావేం?"

ఇవేనా రాజకీయాలంటే? — అన్నట్టు రాజారావు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు.

ఆఫీసర్లు తెచ్చిపెట్టుకున్న శాంతం ప్రదర్శిస్తున్నారు.

రాజారావుతో వీలైనంత నేర్పుగా ప్రవర్తించాలని ఒకరినొకరు చూపులతో హెచ్చరించుకుంటున్నారు.

ఒక ఆఫీసర్ సిగరెట్ వెలిగించుకోబోతూ రాజారావు కొకటి ఇవ్వబోయాడు.

"అలవాటు లేదండీ!" అని రాజారావు పోలీసు మర్యాదని తిరస్కరించాడు.

అంతవరకూ అక్కడక్కడా నిలబడి పచార్లు చేస్తున్న ఆఫీసర్ వొచ్చి ఒక కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. "చూడండీ రాజారావుగారూ! ఎందుకీ ముసుగులో గుద్దులాట? .... పోనీ మీకేం తెలుసో అంతవరకే చెప్పండి .... మా డ్యూటీ మేం చెయ్యాలికదా? దేశ రక్షణ మా కర్తవ్యం. మీలాంటి యువకులెందరో తప్పుడు దారులు పట్టి నాశనం అయిపోతున్నారు. మీలాంటి అమాయకుల్ని నయాన్నో భయాన్నో సరైన మార్గంలో పెట్టటం, దేశాన్ని కాపాడటం, మా ధర్మం. చదువూ సంధ్యా లేని మూర్ఖులకయితే 'వొరే! మీరింత తప్పుదారి పట్టారురా' అని చెప్పాలిగానీ, మీలాంటి వాళ్ళకు చెప్పటం ఎందుకు? మీరే గ్రహించుకోవాలి."

రాజారావు కదలకుండా, చూపు తిప్పకుండా, కూర్చుని వింటున్నాడు.

వీళ్ళు 'దేశ రక్షణ' చేస్తారట! దేశ రక్షణ! 'మీరు చేసేది ఎవరి రక్షణో మాకు తెలుసు' అంటే? 'మీ నక్కజిత్తులు మాకు కొత్తగాదు' అంటే?

అనేక సందర్భాల్లో తమ జాగ్రత్తకోసం పైవాళ్ళు చేసిన హెచ్చరికలు గుర్తు వస్తున్నాయి.

"ఎప్పుడైనా పోలీసులకు పట్టుబడితే చాలా ధైర్యంగా నిలబడాలి. కానీ మనం అంత ధైర్యంగా వున్నట్టు పోలీసులకు కన పడకూడదు. ఉద్యమాల గురించి ఏమీ తెలియని వాళ్ళని అరెస్టు చేస్తే, వాళ్ళు ఎంత గాభరాపడి పోతారో అంత గాభరా పడు తున్నట్టుగానే మనం పైకి కనపడాలి. చాలా నిబ్బరంగా, ధైర్యంగా వున్నట్టు కనపడితే, 'వీళ్ళు మామూలు వాళ్ళు కాదు. మామూలు వాళ్ళయితే ఇలా ప్రవర్తించరు' అనుకుంటారు పోలీసులు. ముక్తసరిగా ఎంత వరకు అడిగితే అంతవరకే సమాధానాలు ఇవ్వాలి. పోలీసులు మిమ్మల్ని చాలా రకాలుగా రెచ్చగొట్టో, ఆశపెట్టో, అవమానాలు చేసో, సమాచారం సేకరించాలని ప్రయత్నిస్తారు. ఎప్పటికప్పుడు వాళ్ళ ఎత్తుగడలు అర్థం చేసుకోవాలి. వీలైనంతవరకూ శాంతంగా వుండడానికే ప్రయత్నించాలి గానీ ఆవేశంగా, రొమాంటిక్‌గా, ప్రవర్తించ కూడదు. దానివల్ల మళ్ళీ బయటపడే అవకాశాలు తగ్గిపోవచ్చు. మనం నమ్మిన ఉద్యమానికి ద్రోహం చెయ్యకుండా పోలీ

సుల నించి బయటపడే మార్గం చూసుకోవాలి. ఎంత సేపూ మన దృష్టి దానిమీదే వుండాలి."

రాజారావు చాలా ముక్తసరిగా వుండడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

ఆఫీసర్లు నలుగురైదుగురు ఎవరి బాధ్యత వాళ్ళు నిర్వర్తిస్తున్నారు.

"అరెస్టయిన తర్వాత ఇక మీరు దాచి ఏమీ లాభం లేదు. ఎన్నాళ్ళు చెప్పకుండా వుండగలరు? అనవసరంగా మీకు శ్రమ. మాకు శ్రమ."

"మీ రెంత దాచాలనుకున్నా లాభం లేదు. మీతో ఎలా చెప్పించాలో మాకు తెలుసు."

"అన్నీ చెప్పక్కర్లేదు. అన్నీ చెప్పమని మేమంటున్నామా? రామారావు ఎక్కడుంటాడో చెప్పు! లేకపోతే ప్రసాద్ ఎక్కడుంటాడో చెప్పు!"

"వాళ్ళిద్దరూ కాకపోయినా ఫర్వాలేదు. యూ.జీ. వాళ్ళల్లో ఎవర్నో ఒకర్ని గురించైనా చాలు."

"రామారావెక్కడుంటాడో నీకు తప్పకుండా తెలుస్తుంది. తెలీదూ?"

"పోనీ ఆ సంగతులన్నీ వొదిలెయ్. మీ కేంద్ర కమిటీ సభ్యులెవరెవరో చెప్పు."

ప్రశ్నలు నాలుగు వేపుల్నించీ ముసురుతున్నాయి.

రాజారావు ఎంత శాంతంగా వుండాలని ప్రయత్నించినా కోపం పొంగుతోంది. ఒక్క ప్రశ్నకు కూడా జవాబు చెప్పకుండా తనకు పట్టనట్టు, అసలా ప్రశ్నలు తనకు అర్థం కానట్టు కూర్చున్నాడు.

"అన్నీ ఇప్పుడే చెప్పాలని కాదు. నీ కిష్టమైనప్పుడే చెప్పు. తొందరగా చెప్పేస్తే తొందరగా బయటపడతావు. తెలిసో తెలియకో ఈ గొడవల్లో దిగినట్టున్నావు. ఇంకా సీరియస్ చేసుకోటం తెలివైన పని కాదు .... సరే! వెళ్ళు"

రాజారావు లేచాడు. మళ్ళీ లాకప్‌లో కొచ్చాడు. గది మూలకు చేరి నెమ్మదిగా చిన్న కంఠంతో తనని అడిగిన ప్రశ్నలన్నీ రమణకు చెప్పాడు.

"మనం చెప్పే మాటలు ఒక్కటి కూడా వాళ్ళు నమ్మడంలేదు. వాళ్ళని నమ్మించగలమని మనం అనుకోకూడదు. వాళ్ళు నమ్మినా మానినా, మనం చెప్పవలసింది మాత్రం అంతే. అంతకన్నా ఏం లేదు. మన కేంద్ర కమిటీ సభ్యులెవరో వాడికి చెప్పాలట! మనకు తెలీదంటే వాళ్ళు నమ్ముతారా? నిజం చెప్పాలంటే మనకు తెలుసునా? నాకు తెలీని వాళ్ళెవరెవర్ని గురించో ఒక డజన్ మందిని గురించి అడిగారు. వాళ్ళందరూ ఎవరెవరో, ఎక్కడెక్కడున్నారో, ఎంతెంత రహస్య కార్యకలాపాలు చేస్తున్నారో అన్నీ మనకు తెలుసనీ, మనం దాచేస్తున్నామనీ వాళ్ళ నమ్మకం. ఇంకా రేపట్నించీ మనకు తెలీనివి ఎన్ని అడుగుతారో!"

రమణ మౌనంగా వింటున్నాడు.

"రమణా! మనం మన వాళ్ళందరితో కలిసి వున్నప్పుడు, మనకేమీ ఇబ్బంది లేకుండా అంతా సాఫీగా జరిగిపోతున్నప్పుడు, ధైర్యంగా వుండడం కాదు. మనం ఇలాంటి సమయాల్లోనే ధైర్యంగా నిలబడాలి. తెల్లారితే మనిద్దర్నీ కలిపి వుంచుతారో లేదో తెలీదు. అసలు మనం ఎన్ని నెలలకి బయట పడతామో తెలీదు. విడుదలయ్యేదాకా మనం మళ్ళీ కలవకపోయినా సరే, ఎంత ఒంటరిగా నైనాసరే, మన లక్ష్యంమీదే మన శక్తులన్నీ కేంద్రీకరించుకుని నిలబడాలి."

రమణకి, రాజారావు ఎప్పుడో చెప్పిన మాటలన్నీ ఎప్పుడూ గుర్తే!

"మనకన్నా ముందు కాలాల్లో పుట్టిన ప్రజలు ఎన్నెన్నో సాహసాలు చెయ్యబట్టే మనం ఈనాడు ఈ మాత్రపు ప్రజాస్వామ్యంలో వున్నాం. బానిస వ్యవస్థలో బానిసలు ఏ సాహసాలూ చెయ్యకుండా కిక్కురు మనకుండా అన్నీ భరిస్తూ పడివుంటే, మానవ సమాజం ఈనాటికీ ఇంకా బానిస వ్యవస్థలోనే వుండేది. వెనకటి ప్రజల త్యాగ ఫలితాలు మనం అనుభవిస్తున్నాం. సమాజంకోసం ఏమీ చెయ్యకుండా జీవించడానికి మనకు హక్కు లేదు. సమాజం ఇంకా ఎంతో మారాలి. ప్రజలకు ఎన్నో బాధలు వున్నాయి. మనం కూడా ప్రజల్లో భాగమే. మన కష్టాలతో మనమే పోరాడుకోవాలి. మనం ఎవరికోసమో చేస్తున్నదేమీ లేదు. మనకోసం మనం చేసుకుంటున్నాం. మన భవిష్యత్తు ఉన్నతంగా, సుందరంగా తయారవడానికి మనకు చేతనైన ప్రయత్నం మనం చెయ్యాలి."

రాజారావు ఏ నాడు ఏది చెప్పినా శ్రద్ధగా

వింటాడు రమణ. ప్రతీ మాటనీ ఆతృతగా లోపలికి తీసుకుంటూ వింటాడు.

★ ★ ★

ఆ అరెస్టులు జరిగి ఒక్క రాత్రి గడిచింది.

అప్ బయట లోకం అంతా తెల్ల వారింది. పరిసరాలు వివరంగా తెలుస్తున్నాయి. వరండాలో ఒక పక్కనించి కాంపౌండ్‌లో చెట్లు కనబడుతున్నాయి. చెట్లమీద నించి ఒక్క పక్షి కూతైనా లేదు. ఆ చెట్లమీద పక్షులే వున్నట్టు లేవు. పోలీసుల తుపాకుల్నీ, వాళ్ళ బూట్ల నడకల్నీ చూసి పక్షులు ఆ చెట్టుని వొదిలేసి నట్టున్నాయి!

నలుగురు జవాన్లు లాకప్ ముందు తుపాకులతో తగినంత జాగ్రత్తలో ఉండగా, ఒక జవాను లాకప్ తాళం తీసి ఒక రేకు బకెట్టుతో కాసిన్ని నీళ్ళు లోపల పడేశాడు.

"పళ్ళు తోముకునే పుల్లలు కావాలి" అన్నాడు రమణ.

"అయ్యేం లేవు. కానివ్వండి" అని జవాను బయటికిపోయి మళ్ళీ తాళం పెట్టేశాడు.

"దేవుడు ఐదేసి వేళ్ళిచ్చాడు ఒక్కో చేతికి. కానియ్యి" అంటూ లేచాడు రమణ.

"వీళ్ళు అప్పుడే మనకు నీళ్ళిచ్చారంటే మనల్ని అపారమైన 'ప్రేమ'తో చూస్తున్నారన్నమాటే! పాపం మన మీద చాలా ఆశలు పెట్టుకున్నట్టున్నారు."

ఇద్దరూ గదిమూల తూము దగ్గిర మొహాలు కడిగే కార్యక్రమం ముగించారు.

రమణ తలుపు దగ్గిరికి వెళ్ళి అక్కడ వున్నవాళ్ళతో "నేను దొడ్డికి వెళ్ళాలి" అన్నాడు!

"అదేం కుదరదు" అని గాభరాగా తల తిప్పేశా డొక జవాన్.

"కుదరదంటే? ఏం చెయ్యమంటావు?" అని కోపంగా అడిగాడు రమణ.

ఆ జవాన్ ఇంకో జవాన్‌ని పిలిచి సంగతి చెప్పి "సార్‌ని అడిగిరా" అని చెప్పి పంపించాడు.

వెళ్ళిన జవాను పావుగంటకి బయటికి వొచ్చాడు. చేతిలో సంకెళ్ళు పట్టుకు వచ్చాడు. అతని వెంట నలుగురైదుగురు జవాన్లూ, ఒక ఇన్‌స్పెక్టరూ వచ్చారు. జవాన్లందరూ తుపాకులు సర్ది పట్టుకుని లాకప్ తలుపు తీశారు.

రమణ కుడి చేతికి గొలుసు వేశారు.

"జాగ్రత్త! పారిపోవాలని ప్రయత్నించావో షూట్ చేసి పారేస్తాం" అని పిస్టల్ చూపిస్తూ కోపంగా హెచ్చ రించాడు ఇన్‌స్పెక్టర్.

రమణని బయటికి తీసి లాకప్ మళ్ళీ మూశారు. రమణ చుట్టూ పోలీసులు నడుస్తూ అతన్ని దొడ్డి దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళారు.

రమణతోపాటే ఒక జవాను గొలుసు పట్టుకుని దొడ్లోకి వెళ్ళాడు.

"నువ్వు బయటికి వెళ్ళు" అన్నాడు రమణ.

"అలా వొప్పుకోడు సారు. నేనిక్కడే వుండాలి" అన్నాడు జవాన్.

రమణ కోపంగా —"ఇక్కణ్ణించి ఎలా పారిపోతా ననుకుంటున్నారు?" అని అరిచాడు.

"గల్లంతు చెయ్యకు, కూర్చుంటే కూర్చో, లేకపోతే పద" అని తేల్చేశాడు జవాన్.

రమణ బయటికివచ్చి ఇన్‌స్పెక్టరుతో పోట్లాడదా మనుకున్నాడు. కానీ మళ్ళీ అది చాలా దండగ అను కున్నాడు. అలాగే చీదరించుకుంటూ, మండిపడుతూ కూర్చుని బయటపడ్డాడు.

రమణని మళ్ళీ లాకప్‌లో వేశాక రక్షక భటు లందరి ప్రాణాలకూ రక్షణ దొరికింది.

ఎనిమిది గంటల ప్రాంతంలో రెండు కార్లు వచ్చాయి. నలుగురైదుగురు బూట్ల వాళ్ళు ఉత్సా హంగా మాట్లాడుకుంటూ లాకప్ తలుపులు తీసి రాజారావుని బయటకు తీసుకువెళ్ళారు.

ఈ సారి అక్కడ ఖాళీ కుర్చీలేదు.

రాజారావు టేబుల్ దగ్గర నిలబడ్డాడు.

టేబుల్ చుట్టూ కూర్చున్న వాళ్ళల్లో ఇద్దరు మాత్రమే పాతవాళ్ళు. వాళ్ళిద్దరూ యూనిఫారాల్లో వున్నారు.

టేబుల్ మీద రెండు మూడు రివాల్వర్లు వున్నాయి. జవాన్లెవరూ గదిలో లేరు. గది తలుపులు మూసేశారు.

ఒక పొట్టి ఆఫీసరు రాజారావుని ఎగాదిగా చూస్తూ అన్నాడు — "నువ్వు నిజం చెప్పాలి. తెలిసిందా? లేక పోతే లాభం లేదు."

ఇంకో ఆఫీసరు ప్రశ్నలు ప్రారంభించాడు.

"అసలు నువ్వీ రాజకీయాల్లోకి ఎలా దిగావు?"

"నాకు రాజకీయాలేవీ తెలీవండీ."

"పోనీ ఈ కార్యక్రమాల్లోకి ఎలా వచ్చావు?"

"ఏ కార్యక్రమాలు...?"

"అదే యూ.జీ వాడితో స్నేహం. అతనికి సహాయం చేసి పెట్టడం... ఇలాంటి పనులంటే నీకెలా ఆసక్తి కలిగింది మొదట?

"నేను బి.ఏ.లో వున్నప్పుడు నా ఫ్రెండ్స్ కొందరు వెల్ఫేర్ హాస్టల్లో వుండేవాళ్ళు. అక్కడ వాళ్ళకి సరైన సౌకర్యాలు వుండేవి కావు. సరిపోయేటన్ని బాత్ రూమ్‌లూ, లెట్రిన్‌లూ వుండేవి కావు. రెగ్యులర్‌గా నీళ్ళు వచ్చేవి కావు. ప్రభుత్వం, స్టూడెంట్స్ కోసం ఇచ్చే గ్రాంట్లు సరిపోయేవి కావు. ధరలు పెరిగినా గ్రాంట్లు పెంచేవాళ్ళు కారు... అలాంటి ఇబ్బందులన్నీ మా ఫ్రెండ్స్ చెబుతూ వుండేవాళ్ళు. ఒకసారి వెల్ఫేర్ హాస్టల్ స్టూడెంట్సంతా అన్నాలు తినడం మానేసి సమ్మె చేశారు. ఆ సమ్మెకి సాను భూతిగా మా కాలేజీ స్టూడెంట్స్ కూడా సమ్మె చేశారు. మా కాలేజీ నించి కొంత మంది స్టూడెంట్స్ వెల్ఫేర్ హాస్టల్‌కి వెళ్ళారు. అక్కణ్ణించి అందరూ కలిసి కలెక్టర్‌కి మెమొరాండం ఇవ్వడానికి వెళ్ళారు. అప్పుడే నాకు కొంచెం స్టూడెంట్స్ సమస్యల గురించి ఆలోచించడం తెలిసింది."

"ఆ సమ్మెలో నువ్వు కూడా వున్నావా?"

"ఉన్నానండీ."

"ఏమైంది సమ్మె?"

"ఏమీ కాలేదు. పోలీసులు చాలా అన్యాయంగా స్టూడెంట్సని లాఠీలతో కొట్టారు. అరెస్టులు చేశారు. స్టూడెంట్స్ చెప్పుకున్న ఇబ్బందుల గురించి ఎవ్వరూ పట్టించుకోలేదు."

"ఆ సమ్మెలో చురుగ్గా పని చేసిన వాళ్ళెవ రెవరు?"

"ప్రతి స్టూడెంటూ చురుగ్గానే ఉన్నాడు. అందరూ ఒక్కలాగే ఉన్నారు."

ఆఫీసర్లు ఒకరి మొహాలొకరు చూసుకున్నారు — "వీడు చాలా తెలివి ప్రదర్శిస్తున్నాడయ్యా" అనే అర్థంతో.

"సరే, తర్వాత? ఆ సమ్మెవల్లనే రాజకీయాల్లో ఆసక్తి వచ్చిందా నీకు?" ఒక ఆఫీసరు రాజారావుని అడుగుతూ వుండగానే ఇంకో ఆఫీసరు పక్కవాడితో అంటున్నాడు — "వీళ్ళు నెమ్మదిగా ఇలాంటి సమ్మె ల్లోంచే బయల్దేరతారు సార్! గుర్తుందా మీకు? మొన్నటి వాళ్ళు కూడా ఇలాగే చెప్పారు."

"చెప్పు. ఆ సమ్మె జరిగినప్పట్నించేనా నువ్వు రాజకీయాల్లోకి దిగింది?"

"రాజకీయాలంటే నా కెప్పుడూ సరిగ్గా తెలీదు సార్! స్టూడెంట్స్ సమస్యల మీద ఎప్పుడైనా ఎక్కడైనా మీటింగులు జరిగితే వెళ్ళేవాళ్ళం. ఒకసారి బస్సు రేట్లు బాగా పెరిగిపోతే స్టూడెంట్సంతా చాలా ఆందోళన చేశారు."

"ఆందోళనంటే?"

"పెద్ద మీటింగు జరిగింది."

"ఎవరెవరు మాట్లాడారందులో?"

"చాలామంది మాట్లాడారండీ! ప్రసాద్ అనే ఆయన నాకా మీటింగులోనే పరిచయం అయ్యాడు."

"నీకు రామారావుని పరిచయం చేసిన ప్రసా దేనా?"

"అవును."

"అతను కూడా మాట్లాడాడా మీటింగులో?"

"మాట్లాడాడు."

"ఏం మాట్లాడాడు?"

"విద్యార్థులంతా ఐక్యంగా వుంటే ఎలాంటి సమస్యలైనా పరిష్కరించుకో వచ్చునన్నాడు. ఐక్యతకి మించిన శక్తి లేదన్నాడు. స్టూడెంట్సంతా ఐక్యంగా వుండి ఆందోళన చెయ్యబట్టే అప్పుడు బస్సు రేట్లు తగ్గించారు."

పోలీసు వారేదో ఘోరం జరిగినట్టు చూస్తున్నారు.

"ప్రసాద్ విద్యార్థుల సంఘం ఒకటి నడిపిం చాడు. అందులో నువ్వు మెంబరుగా వున్నావా?"

"ఉన్నాను."

"ఏం పనులు చేసేవాడివి?"

"'విద్యార్థుల పేపరు' అమ్మడం, ఎప్పుడైనా కర పత్రాలు పంచడం, పోస్టర్లు అంటించడం అవీ చేసేవాణ్ణి."

'అసలు ఇలాంటి సంఘాల్ని మొగ్గలోనే తుంచె య్యాలి సార్!' అన్నట్టు చూసుకుంటున్నారు వాళ్ళు, ఒకళ్ళనొకళ్ళు.

"ప్రసాద్ ఇప్పుడు ఎక్కడ వుంటున్నాడు?" — మళ్ళీ పాత ప్రశ్న.

"నాకు తెలీదండీ! రామారావుని పరిచయం చేసిన తర్వాత నాకు మళ్ళీ అతను కనపడలేదు."

"రామారావు ఎక్కడుంటాడు?"

"అది కూడా తెలీదు. చెప్పలేదతను. చాలాసార్లు అడిగాను."

ప్రశ్న లడిగే ఆఫీసరు విశ్రాంతిగా వెనక్కి వాలాడు — "స్టూడెంటుగా వున్నప్పుడు స్టూడెంటు వ్యవహా రాల్లో తిరిగావు, సరే. తర్వాత నీకీ రాజకీయాలన్నీ ఎందుకు? స్టూడెంటు సమస్యలు వదిలేసి ఇప్పుడు ప్రజల సమస్యలు పరిష్కరించడానికి పూను కున్నావా?"

"............................"

"నీ రూమ్‌లో కమ్యూనిస్టు పుస్తకాలు చాలా వున్నాయి. చాలా వాటిమీద నీ పేరు కూడా వుంది. నువ్వు పచ్చి కమ్యూనిస్టువనీ, దేశ ద్రోహం చేస్తున్నావనీ మేమెందుకనుకోగూడదు?"

"కమ్యూనిస్టు సాహిత్యం పబ్లిగ్గా బజార్లో అమ్ము తున్నారు. కొనుక్కున్నాను. అందులో నేను చేసిన ద్రోహమేమిటి?"

"బజార్లో ఇంకా చాలా అమ్ముతున్నారు. ఒక్క సెక్స్ పుస్తకం కూడా లేదేం నీ రూమ్‌లో?"

"వాటిమీద నాకిష్టంలేదు. నాకు ఇష్టమైనవి నేను కొనుక్కున్నాను."

"ప్రజల్ని రెచ్చగొట్టే పుస్తకాలే నీకిష్టమయ్యా యిరా?" అని అరిచాడొకడు వెనకనించి.

"లెనిన్ అంత విప్లవకారుడు లెండి" నవ్వులు కొందరు.

"ఇదిగో చూడు. నువ్వే చాలా తెలివిగల వాణ్ణను కుంటున్నావు. నీ వ్యవహారం అంతా మాకు తెలుసు. నువ్వు .... గ్రూపు వాడివి. ఆ గ్రూపు వాళ్ళతో నీకు సంబంధాలున్నాయి, అంతా మాకు తెలుసు."

"అంతా మీకు తెలిస్తే నన్నడగడమెందుకూ?"

పెద్ద దెబ్బ, కర్రతో భుజంమీద.

రాజారావు కోపంతో పెద్ద కేక పెట్ట బోయి కేక ఆపుకున్నాడు ఆశ్చర్యంగా.

"ఇప్పటిదాకా చాలా ఓపిగ్గా ఉన్నాంరా నీతో! ఎవడి విషయంలోనూ ఇంత టాలరేట్ చెయ్యలేదు తెలుసా? అడిగిందానికి తిన్నగా చెప్పు, లేకపోతే ఎలా చెప్పించాలో తెలుసు మాకు."

"............................"

"రామారావెక్కడుంటాడు?"

"తెలీదు."

"ప్రసాద్?"

"తెలీదు."

"డాక్టర్ రమేష్?"

"తెలీదు."

"కె.బీ.?"

"ఆ పేరే వినలేదు నేను."

"మిగతా పేర్లన్నీ విన్నావా?"

"విన్నాను. ఆ మనుషులు నాకు తెలియదు."

గబగబా వర్షంలాగ దెబ్బలు పడ్డాయి రాజారావు భుజంమీద, లాఠీతో!

రాజారావు నిలబడలేక టేబుల్ అంచులు గట్టిగా పట్టుకున్నాడు.

వేళ్ళమీద కర్రదెబ్బలు పడ్డాయి.

"నీలాంటి లం... కొడుకల్ని దారికెలా తేవాలో మాకు తెలుసురా! నీ నాలుగూ నీకు మొదటే వడ్డిస్తే ఈ పాటికి దారి కొచ్చేవాడివే. ఎలాగుంది? బాగుందా?" కర్ర దెబ్బలు పడుతూనే వున్నాయి మెడ మీదా, భుజాల మీదా!

అంతదాకా అందర్లాగే కూచున్న ఒక పొడుగు వాడు లేచి దెబ్బలు కొట్టేవాడి చేతిలోంచి కర్రలాగే శాడు — "ఏంటండీ అంత కోపం మీకూ? అతను చాలా చిన్నవాడు. ఏదో తెలిసో తెలీకో ఈ గొడవల్లోకి దిగినట్టున్నాడు. అంత మాత్రానే తొందర పడి చెయ్యి చేసుకుంటారా?" అంటూ దెబ్బలు కొట్టిన వాణ్ణి మందలించాడు.

దెబ్బలు కొట్టినవాడు 'తొందరపడ్డానే' అని పశ్చాత్తాపపడుతున్నట్టు మొహం పెట్టాడు.

పొడుగు ఆఫీసరు రాజారావుని ఓదార్పుగా చూస్తూ — "చూడు మిస్టర్ రాజారావ్! ఇది చాలా చిన్న విషయం. ఏం అనుకోకు. టేకిట్ ఈజీ, వెళ్ళు. వెళ్ళి కొంచెం రెస్టు తీసుకో" అని చేతిలో కర్ర టేబుల్ మీద పడేశాడు.

రాజారావు వెళ్ళగానే రమణ వచ్చాడు.

రమణ కొత్తగా చెప్పిందేమీ లేదు.

అంతా మొదటిసారి చెప్పినట్టే చెప్పాడు.

పొడుగు ఆఫీసర్‌కి ఏదో గుర్తు వచ్చినట్టు ఆ స్టేషన్ ఇన్‌స్పెక్టర్ని చూసి — "వీళ్ళిద్దర్నీ వేరే వేరే వేశారా?" అని యాదాలాపంగా అడిగాడు.

ఇన్‌స్పెక్టర్ కంగారు పడ్డాడు. జవాబు చెప్పటానికి ధైర్యం చాలనట్టు ఏదో గొణిగాడు.

"ఏంటి? ఒక్క దాంట్లో వేశారా?" అని ఇంకో ఇద్దరు స్పెషల్ బ్రాంచి ఆఫీసర్లు, నమ్మలేనట్టు ఆశ్చర్యంగా అడిగారు.

"రాత్రి జవాన్లు చాలా తక్కువమందున్నారు సార్!" అని ఏదో నసిగాడు ఇన్‌స్పెక్టర్.

"ఎవడయ్యా నీకు చెప్పింది, ఇడియట్స్!" అని మండిపడిపోయాడు పొడుగువాడు. రాత్రి దాడిలో వున్న స్పెషల్ బ్రాంచి ఇన్‌స్పెక్టర్లిద్దర్నీ బూతులు తిట్టాడు. అప్పటికప్పుడు వాళ్ళని ఫోన్‌మీద పిలిచి — "గాడిదలకుండే బుద్ధన్నా లేదా మీకు?" అని తిట్ల వర్షం కురిపించాడు. అక్కడవున్న ఆఫీసర్లందరిలోకీ ఆ పొడుగువాడే పెద్దవాడని రమణ అర్థం చేసుకున్నాడు.

రమణని తీసుకుపోయి పాత లాకప్‌లో వేసి రాజారావుని తీసి వేరే గదిలో పెట్టించాడు ఇన్‌స్పెక్టర్.

ఒక అర గంటలో పొడుగు ఆఫీసరు రాజారావు దగ్గిరికి వచ్చాడు. తలుపుల దగ్గిర నిలబడి రాజారావుని నవ్వు మొహంతో చూశాడు. జేబులో పిస్టల్ మీద చెయ్యి పెట్టుకుని గుమ్మం లోపల ఇటూ అటూ పచార్లు చేశాడు.

"మిస్టర్ రాజారావ్! మీ నాన్నగారికి ఈ వ్యవహారాలన్నీ తెలుసునా?"

రాజారావు నిర్లక్ష్యంగా వూరుకున్నాడు.

"నువ్వు చేసే పనులన్నీ మీ నాన్నగారికి తెలుసునా అని."

"తెలుసు"నన్న ధోరణితో వూరుకుంటే, ఇక ఆ 'నాన్న'ని పట్టుకుని 'నువ్వే ఈ పనులన్నీ చేయిస్తున్నావురా' అని ఆ వ్యక్తినీ పీడిస్తారని రాజారావుకి తెలుసు.

"నేను చేసుకునే పనులన్నీ మా నాన్నకు తెలియవలసిన అవసరం ఏమిటి?" అన్నాడు రాజారావు మొహం చిట్లిస్తూ.

"అంతేనా? ఈ కాలం పిల్లలు చాలా చెడిపోయారోయ్. తల్లి లేదు, తండ్రి లేదు. అంతా వాళ్ళిష్టమే. నవ మాసాలూ మోసి కనిపెంచి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి వృద్ధిలోకి తెస్తే .... చివరికి ఇదీ వరస! చేతికందిన పిల్లలు ఇల్లాగైపోతే, మీ తల్లిదండ్రులు వృద్ధాప్యంలో ఎంత దుఃఖిస్తారో కొంచెం కూడా ఆలోచించరేం మీరు?"

"................................"

"అసలు మీ స్వస్థలం ఎక్కడ?"

"మాకు స్వస్థలాలేమీ లేవు. ఎక్కడుంటే అక్కడే మా స్వస్థలం. ప్రస్తుతం ఈ కటకటాలే నా స్వస్థలం."

పొడుగువాడు నవ్వాడు. తన మనసంతా వెన్న పూసంత మెత్తన అన్నట్టు మాటలు ప్రారంభించాడు. రాజారావు చెప్పినా చెప్పకపోయినా అతని కుటుంబం సంగతులన్నీ అడిగాడు.

"మీ పెద్దక్క టీచరా? పెళ్ళి చెయ్య లేదా?" అన్నాడు.

"ఒకరు చేసేదేమిటి? తనే చేసుకుంది."

"ఓహో! లవ్ మేరేజా? అలాంటి వ్యవహారం నీకేం లేదా ఇంకా?"

" .... "

"ఏం కుర్రాళ్ళోయ్ మీరూ? మా కాలంలో అయితే .... ఆడపిల్లలు కనపడితే...."

రాజారావు మొహం ఇటూ అటూ తిప్పి ఆ కొత్త గది గోడల మీద పిచ్చి పిచ్చిగా గీసి వున్న బొమ్మలు చూస్తున్నాడు. ఒక బొమ్మ పొడుగు ఆఫీసరు బొమ్మ లాగే వుంది. బాగా చూస్తే అన్నీ వాడి పోలికలే. పొడుగు గడ్డం, సూది ముక్కు, బట్ట తలా, అంతా వాడి మొహమే! నక్కలాగున్నాడు. ఈ గదిలో కొచ్చి వెళ్ళిన

వాళ్ళెవరో గీసి వుంటారు.

ఆఫీసరు, గది నాలుగు మూలలూ పరకాయించి చూశాడు.

"బాగుందా ఇక్కడ?"

"................................"

"అవును. నీట్‌గా లేదు. వెళ్దాం లే. ఇంకో చోటికి వెళ్దాం. విశాలంగా వుంటుంది అక్కడ. చూడు రాజారావ్! నేను అందర్లాంటి వాణ్ణి కాదు. పోలీసాఫీసర్లంటే అందరూ ఒకే రకం అనుకుంటారు మీరు. అది చాలా పొరపాటు. నా డ్యూటీ నేను చేస్తానుగానీ మీలాంటి వాళ్ళని చూసి ఎంత బాధపడతానో తెలుసా? ఎలాగా అరెస్టయిపోయారు. వీలైనంత తక్కువ శిక్షతో బయట పడేట్టు చూసుకోండి. మీ మంచికోసమే చెపుతున్నాను. బాగా ఆలోచించు .... తొందరేముంది? మీరు ఎదురు చూసే సమాజం ఎప్పటికొస్తుందోయ్? ఇవ్వాళో రేపో వస్తుందా? అసలు వస్తే ఎప్పుడో మీరు పుట్టకముందు తెలంగాణా విప్లవం టైములోనే వచ్చేది. ఇప్పుడిక అదంతా పాత వ్యవహారం. మీరనుకునే సిద్ధాంతాలన్నిటికీ కాలం చెల్లిపోయింది. ఇప్పుడు ఏం జరిగినా శాంతియుతంగా జరగాలి. నే నెందుకు చెబుతున్నానంటే ఎంతైనా మీరు చిన్న వాళ్ళు. ఎవరో ఏదో నూరిపోస్తే అదంతా నిజమని నమ్మేస్తారు. ఎంతో సుఖంగా స్వేచ్ఛగా తిరగవలసిన వయసులో జైళ్ళల్లో కూర్చుని ఏం సుఖపడతారు చెప్పు?

నాలుగైదు రోజుల కిందట మీలాగే ఇద్దరు కుఱ్ఱాళ్ళని అరెస్టు చేశాం. వేరే గ్రూపు వాళ్ళనుకో. మొదట కాస్త సిగ్గుపడ్డారు గానీ కొంచెం నచ్చజెప్పేసరికి 'నిజంగా మనం తప్పుదారి తొక్కాం కదా' అని గ్రహించుకుని వాళ్ళకు తెలిసిన సంగతులేవో చెప్పి వెళ్ళిపోయారు. ఆ కుఱ్ఱాళ్ళకు మా డిపార్టుమెంటులో ఉద్యోగాలు కూడా ఇస్తున్నాం. మీలాంటి వాళ్ళు తల్చుకుంటే ఏముందోయ్, దేశానికి ఎంత సేవైనా చెయ్యొచ్చు మీకు తెలిసిన సంగతులేవో ఒకటో రెండో చెప్పేస్తే మీ దారిన మీరు పోవచ్చు. మా డ్యూటీ మేం చేసిన వాళ్ళమవుతాం" — పది నిమిషాల సేపు ఆపకుండా చెప్పాడు పొడుగువాడు.

రాజారావు సగం మాటలు వినలేదు.

మొహం ఎటో తిప్పి గోడలు చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

"వస్తా .... మళ్ళీ కలుస్తా" అని వెళ్ళిపోయాడు ఆఫీసరు.

ఆ అరెస్టుల మీద కొంచెం ఎక్కువ ఆశలే పెట్టుకున్నారు స్పెషల్ బ్రాంచి వాళ్ళు. వీలైనంత వరకూ నయాన్నే పని సాధించాలని వాళ్ళ ప్రయత్నం! ఈ నక్కజిత్తుల పొడుగు ఆఫీసరు గతంలో కొందరు కుఱ్ఱాళ్ళని తేలిగ్గానే బుట్టలో వేసుకోగలిగాడు. రాజారావు విషయం అంత తేలికకాదని వాడికి కొంత అర్థమయింది.

ఆ పగలంతా ఏమీ జరగలేదు. అన్నం ఇవ్వలేదు.

సాయంత్రం బాగా చీకటి పడింతర్వాత రాజారావు వున్న గది తలుపులు తీశారు.

పది మంది జవాన్లు రాజారావు చేతులు తాళ్ళతో కట్టారు. వరండాలోంచి నడిపించుకుపోయి కాంపౌండ్‌లో వేన్ ఎక్కించారు.

అప్పటికే రమణ వున్నాడు వేన్‌లో.

అతని చేతులు కూడా కట్టే వుంచారు.

ఇద్దర్నీ వేరు వేరుగా కూర్చోబెట్టారు.

వేన్ పోతూ వుంది.

రమణా రాజారావూ మార్గం చూస్తున్నారు. ఊరికి చాలా దూరంగా అవుట్ పోస్టు స్టేషన్‌కి తెచ్చారు.

మళ్ళీ జవాన్లంతా చుట్టూజేరి ఇద్దర్నీ వేన్ దింపి లోపలికి తీసుకుపోయారు. వేరే వేరే లాకప్స్‌లో వేశారు.

రాత్రి పది గంటల టైమ్‌లో చిన్న చిన్న అన్నం పొట్లాలిచ్చారు.

"మా బట్టలెప్పుడిస్తారు?" అని అడిగాడు రమణ జవాన్లని.

"మాకు తెలవదు" అని వాళ్ళు బయటికి పోయి తాళం బిగించారు.

ఆ పిడికెడు అన్నం కడుపులో ఏ మూలకీ రాలేదు. చలి వణికిస్తోంది.

"చూద్దాం, వీళ్ళు ఎన్నాళ్ళకి ఇస్తారో చొక్కా" అనుకున్నాడు రమణ, కొంచెం నవ్వుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూ.

ఎంత ధైర్యం చెప్పుకున్నా రమణకి చాలా ఆందోళనగా వుంది — అసలు ఎలా జరిగింది ఇది? మూడో కంటివాడికి తెలీదనుకున్న చోటు ... ఎవరి ద్రోహంవల్ల జరిగింది? ... ఇప్పటికైనా 'పి'కి తెలిసిందో లేదో! తెలిస్తే ఏం ప్రయత్నాలు చెయ్యగలరు తమకోసం? బయట పడితేగానీ ఆ సంగతులేమీ తెలీవు .... అరెస్టు చేసిన ఇరవై నాలుగ్గంటల్లో కోర్టు ముందుపెట్టాలి. వీళ్ళు అదేం పాటించేటట్టు లేరు .... పిచ్చిగా ఆలోచిస్తున్నాడేమిటి తను! రూల్సన్నీ ప్రజలు పాటించడం కోసం గానీ, పోలీసులు పాటించడం కోసం కాదని తెలీదా?

రాజారావేం ఆలోచిస్తున్నాడో! రాజు దగ్గర వుంటే తనకు బాగుండేది. చాలా ధైర్యంగా వుండేది.

అసలు తామిద్దరూ చేసిన నేరం ఏమిటి? వీళ్ళకి దొరకడమేనా? వీళ్ళకి దొరకబట్టే కదా, ప్రజలకోసం పనిచెయ్యడం దేశ ద్రోహం అయిపోయింది?

అయితే ఏం చేస్తారు వీళ్ళు తమని?

వీళ్ళు తమని ఏదో చేసేదేమిటి? అవును. రాజు అలాగే అంటాడు— "వీళ్ళు మనల్ని ఏం చేసేదేమిటి? మనం మనల్ని ఏం చేసుకుంటాం అను" అంటాడు.

"మన అమ్మలూ, నాన్నలూ బోధిస్తున్నట్టు, కట్నాలు తీసుకుని పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుని తండ్రులో, మామలో సంపాదించి ఇచ్చే ఆస్తులు ఖర్చు చేసుకుంటూ, పోలీసు వాళ్ళిచ్చే ఉద్యోగాలు తీసుకుని ప్రజల్నిదగా చేస్తూ కులాసాగా తిరుగుతామా?

లేకపోతే, మనకు తెలిసిన నిజాలకు కళ్ళు మూసుకోకుండా, ఎటు చూస్తే అటు, ప్రజలు పడే బాధలు అర్థం చేసుకుని మనకోసం, వాళ్ళకోసం, మనం చెయ్యవలసిందంతా చేస్తామా?

ఏదో ఒకటి నిర్ణయించుకోవాల్సింది మనమే! మనల్ని మనం ఏం చేసుకుంటామో మనం నిర్ణయించుకోవాలి గానీ మనల్ని ఏం చెయ్యాలో ఇతర్లు నిర్ణయించే దేమిటి? — రమణ మొహమంతా చిరునవ్వు పాకింది. కొత్త ఆలోచనలతో, రమణ మనసంతా కొత్త ఉత్సాహంతో నిండింది.

రాజారావు దూరంగా వున్నట్టు అనిపించనే లేదు. తను చదివిన అనేక దేశాల విప్లవకారుల జీవిత చరిత్రలెన్నో ఒక్కుమ్మడిగా గుర్తు వచ్చాయి. జైళ్ళూ, మరణాలూ విప్లవకారుల జీవితాల్లో భాగాలే. త్యాగాలూ, సాహసాలూ లేని విప్లవం ఎక్కడుంటుంది?

రమణ మనసుకి కొత్త శక్తి వచ్చింది. "నా జీవితం ఏమైనాసరే, ఉద్యమానికి ద్రోహం చెయ్యను."

ఎంతో సంతోషం కలిగింది. ఎన్నో కోట్ల మంది ప్రజలు తనకు అండగా వున్నారనే ధైర్యం కలిగింది.

★ ★ ★

మురికి కంపు గోనెపట్టామీద తల ఆన్చి చలికి ముడుచుకుని ఒక గంటసేపు నిద్రపోయి వుంటాడతను.

మొహంమీద టార్చిలైటు వేసి జవాన్లు కేకల్తో లేపారు అర్ధరాత్రి. రమణ ఉలిక్కిపడి లేచి అంతా గుర్తు తెచ్చుకుని పట్టుదలగా నిద్రమత్తు వొదిలించుకుని జవాన్ల వెంట నడిచాడు.

అక్కడ ఎప్పట్లాగే వుంది. టేబుల్ దగ్గిర అందరూ యూనిఫారాలు లేనివాళ్ళు కూర్చుని వున్నారు. అందరూ పాతవాళ్ళే. పొడుగువాడు కూడా వున్నాడు.

రాజారావు నిలబడి వున్నాడక్కడ.

రమణ అతనికి కొంచెం దూరంలో నిలబడ్డాడు.

ఒక దేశ భక్తుడు చేతిలో లాఠి ఆడిస్తూ ఉపన్యాసం ఇస్తున్నాడు — "దేశ ద్రోహులెవరో మిమ్మల్ని వాళ్ళ స్వార్థంకోసం ఉపయోగించుకోవాలని చూస్తున్నారు. మీలాంటి అమాయకు లెందరో వాళ్ళ ఉచ్చుల్లో పడి పోతున్నారు. మన దేశం పవిత్ర భారత దేశం. భారతమాతకు సేవ చెయ్యడమే మా కర్తవ్యం. దేశ ద్రోహానికి తలపడే వాళ్ళని ప్రభుత్వం చూస్తూ వూరుకోదు. ఈ ఉద్యమాలూ గిద్యమాలూ ఇవేవీ మిమ్మల్ని ఉద్ధరించవు. మిమ్మల్ని ఉరికంబా లెక్కించడానికి తప్పితే మీ శ్రేయస్సు కేమీ పని చెయ్యవు. మీరు పునర్జన్మల్ని కూడా నమ్మరే! ఉన్న ఒక్క జన్మా ఇలా ధ్వంసం చేసుకుని ఇంకేం సుఖపడతారు? దేశ సేవకైతే ప్రాణాలివ్వాలిగానీ ఇలాంటి దేశ ద్రోహానికి దిగటం..." ఏదో పాఠం అప్పజెపుతున్నట్టు గబగబా మాట్లాడాడు.

దేశ భక్తియుత ఉపన్యాసం ధారాళంగా సాగుతోంటే మిగిలిన దేశ భక్తులు కుర్చీల్లో వెనక్కివాలి

సిగరెట్లు కాలుస్తూ అపారమైన దేశభక్తి ప్రకటిస్తున్నారు!

ఉపన్యాసకుడు కూడా సిగరెట్ వేపు మొగ్గి దేశభక్తిని ఆపి సిగరెట్టు ముట్టించాడు.

వాళ్ళు ఆ రోజంతా చేసిన పని — రాత్రి దాడిలో దొరికిన కాయితాలన్నీ పరిశీలించడం. తమకు పట్టుబడ్డ వారిద్దరూ 'విప్లవ' కార్యక్రమాల్లో వున్నారనడానికి వాళ్ళకేమీ సందేహం లేదు. అయితే దాన్ని రుజువు చేసే సాక్ష్యాలేమీ లేవు. కొన్ని కాయితాల్లో రహస్య సంకేతాల్ని, తెలిసిన వాళ్ళు చెప్తే తప్ప, తెలుసుకోవడం సాధ్యంకాదు.

రామారావనే వ్యక్తి ఆ గ్రూపు కార్యక్రమాల్లో చాలా చురుగ్గా వున్నాడని వాళ్ళందరికీ బాగా నమ్మకం కలిగింది. రాజారావు వల్ల ఆ వొక్క వ్యక్తి సమాచారం సేకరించినా చాలు — అదీ వాళ్ళ ఆశ!

"రామారావు ఎక్కడుంటాడు?" మళ్ళీ మొదలు పెట్టారు.

" ...."

"మిమ్మల్నే, జవాబు చెప్పండి!"

"నాకు తెలీదు. పొద్దుట్నించీ చెపుతున్నాను" అన్నాడు రాజారావు కోపం ఆపుకుంటూ.

"చెబుతున్నావులే పొద్దుట్నించీ అబద్ధాలు. అతన్ని గురించి నీకు తప్పకుండా తెలుస్తుంది."

"మీరు అలాగంటే ఇక నేను చెప్పగలిగిందేమీ లేదు."

"పోనీ, అతని పోలికలు చెప్పు! తెల్లగా వుంటాడా, నల్లగా వుంటాడా?"

"చామనచాయగా వుంటాడు."

"ఎత్తెంత?"

"ఐదడుగుల పైన వుండొచ్చు."

"'పైన' అంటే? రెండంగుళాలా, మూడంగుళాలా?"

వాళ్ళు రామారావు గురించి ఎన్ని ప్రశ్నలు అడిగారంటే — నిజంగా ఒక వ్యక్తి గురించి ఆ వివరాల్ని సరిగ్గా సేకరించగలిగితే, ఆ వ్యక్తి ఎక్కడవున్నా పట్టెయ్యవచ్చు.

"రామారావనేది అతని స్వంత పేరా, మారుపేరా? లావుగా వుంటాడా, సన్నగా వుంటాడా? ఏం భాషలు మాట్లాడతాడు? ఏ భాష స్వచ్ఛంగా మాట్లాడతాడు? ఏ భాషలు వచ్చీరానట్టు మాట్లాడతాడు? అతను ఏం కులం? ఏం మతం? ఏం ప్రాంతం? ఏం చదివాడు? ఎక్కడ చదివాడు? మొహం కోలగా వుంటుందా, గుండ్రంగా వుంటుందా? గడ్డం మీసాలు వుంచుతాడా, తీసేస్తాడా? తల బట్టతలగా వుంటుందా, జుట్టు బాగా వుంటుందా? వయస్సెంత? ఆరోగ్యంగా వుంటాడా? ఏ రకం బట్టలు వేస్తాడు? ఖరీదైనవా, సింపుల్‌గా వుండేవా? సిగరెట్లు కాలుస్తాడా? — ఆ రకం ప్రశ్నలు అంతులేనన్ని అడిగారు!

రాజారావు అన్నిటికీ నోటికొచ్చినట్టు చెప్పాడు. రామారావనే వ్యక్తే లేనప్పుడు అతని పోలికల గురించి అంత ఆలోచించి చెప్పవలసిందేముంది?

"పేపరు కటింగ్స్ పంపించు — అని ఒక చీటి వుంది, మీ కాయితాల్లో. అది ఎవరు పంపారు నీకు?"

"రామారావే, విద్యార్థుల సమ్మెలకు సంబంధించిన వార్తలు సేకరించి వుంచమని చెప్పాడు ఒకసారి. కొన్ని వార్తలు తీసి వుంచాను."

"నీకు పేపర్లెక్కడివి? అన్నీ కొనేవాడివా?"

"లైబ్రరీలో కూర్చుని కావాలనుకునే వార్తలు నోట్ బుక్‌లో రాసేవాణ్ణి."

"ఈ చీటీ నీ దగ్గరి కెవరు తెచ్చారు?"

"ఒకమ్మాయి. నేను సేకరించిన వార్తలు కూడా ఆమె కిచ్చి పంపించాను."

"ఎంత వయస్సుంటుందా అమ్మాయికి?"

"పదమూడు, పధ్నాలుగేళ్ళు."

"ఏం పేరు?"

"పూర్తి పేరు తెలీదు. 'డి' అని చెప్పింది."

"ఎన్నిసార్లు వచ్చింది నీ రూమ్‌కి?"

"ఒక్కసారే."

"మీకు అండర్ గ్రౌండ్ పేపర్ ఏదన్నా వుందా?"

"అంటే?"

"రామారావు మీకోసం రహస్యంగా చదవమని పేపర్లేం ఇచ్చేవాడు కాదా?"

"అలాంటివేం నా కివ్వలేదెప్పుడూ."

"మీ గ్రూపుకి '.............' అని ఒక పేపరుంది. అది ఎన్ని సంచికలు చూశావు?"

"అలాంటిది నేనెప్పుడూ చూడలేదండీ."

"మీ దగ్గిర కాయితాల్లో రెండు మూడు చోట్ల 'యాదగిరి' 'కృష్ణయ్య' అనే పేర్లున్నాయి. ఎవరు వాళ్ళు? ఎక్కడుంటారు?"

"వాళ్ళ గురించి నాకేమీ తెలయదు."

గంటకు పైగా ఈ ప్రశ్నలే మళ్ళీ మళ్ళీ రక రకాలుగా సాగాయి.

రాజారావు ఎక్కడా తొట్రుపడకుండా జవాబులు చెప్పాడు.

ఆఫీసర్ల ఆశ కొంత తగ్గుతోంది. అయినా 'శాంత' మూర్తులై సహనం ప్రదర్శిస్తున్నారు.

ఒక ఫోటో ఆల్బమ్ చూపిస్తూ — "వీళ్ళల్లో మీరె వర్ని పోల్చగలరో చూడండి" అన్నారు.

రమణ తనకేం సంబంధం లేనట్టు మాట్లాడ కుండా నించున్నాడు.

రాజారావు చాలా ఫోటోలు చూశాడు. ఇద్దరు ముగ్గుర్ని పోల్చగలిగాడు. మొహంలో ఏమీ వ్యక్తం కానివ్వకుండా మిగిలిన ఫోటోల వేపు దృష్టి మళ్ళించు కున్నాడు.

"ఈయన తెలుసు" అని ఒక ఫోటో ధగ్గిర ఆగాడు.

"ఎవరు?" అంటూ ఆఫీసర్లంతా ఆతృతగా ఆ ఫోటో మీదకి వొంగారు. ఆ ఫోటోలో వ్యక్తి రెండేళ్ళ కిందటే అమెరికా వెళ్ళిపోయాడని రాజారావుకి తెలుసు. ఆ ఫోటో చూసి ఆఫీసర్లంతా తమకేదో అవ మానం జరిగినట్టు గుర్రుగా చూసి అసహనంగా కదిలారు. ఒకళ్ళిద్దరు కుర్చీల్లోంచి లేచారు.

ఒక పొట్టివాడు గబ గబా నాలుగు బూతు తిట్లు విసిరాడు.

ఇంకో ఆఫీసరు ఏమీ జరగనట్టు రమణని చూస్తూ "నీకు ఉద్యోగం లేక ఈ వ్యవహారంలోకి దిగి నట్టున్నావు. మా దగ్గిర ఉద్యోగం ఇస్తాం. చేస్తావా? రేపే నీకు ఆర్డర్స్ ఇస్తాం" అన్నాడు.

"చెయ్యను" అన్నాడు రమణ కొంచెం నవ్వు మొహంతో.

"ఏం? ఎందుకు?"

"ఇలాంటి ఉద్యోగంలో నాకు అభిరుచి లేదండీ!"

"మరి ఎలాంటి ఉద్యోగంలో నీకు అభిరుచి? దేశ ద్రోహంలోనేనా? అంతేనా?"

"నేను దేశద్రోహం చేశానని మీరు రుజువు చెయ్య గలరా?"

"ఏమిట్రా రుజువు చేసేది?" పచార్లు చేస్తోన్న ఆఫీసరొకడు చేతిలో లాఠీతో రమణ తలమీద గబ గబా ఏడెనిమిది దెబ్బలు వేశాడు.

"అదీ చెయ్యాల్సింది! అంతేగానీ చుట్టాల్ని మర్యాద చేసినట్టు చక్కగా కూర్చోబెట్టి సంభాషణలు జరిపితే ఈ లం.... కొడుకులికి తెలుస్తుందా?"

"వారే! కుక్కల్రా మీరు! స్పెషల్ బ్రాంచి పోలీసాఫీ సర్లంటే మీకేం తెలిసినట్టు లేదు. తెల్లారేపాటికి ఖమ్మం అడవులకి పంపించేస్తాం తెలుసా?" అని అరిచాడు పొట్టివాడు.

"అంటే?" అప్రయత్నంగా అడిగాడు రాజారావు.

"అంటేనా? చెప్పండిసార్! అంటే ఏంటో అడుగు తున్నాడు" అని పొట్టివాడు పొడుగువాడితో వెట కారంగా నవ్వుతూ అన్నాడు.

అప్పటి వరకూ మౌనంగా కూర్చున్న పొడుగు ఆఫీసరు శాంతంగా చెప్పాడు. "అక్కడ మిమ్మల్ని షూట్ చేస్తారు."

"అంతేనా?" అన్నట్టు చూశాడు రాజారావు.

రమణ అసలు ఆ సంభాషణ తనకోసం కానట్టు నిలబడ్డాడు.

"తెలిసిందా ఇప్పుడు? బాగుంటుందా అలా చేస్తే?"

"........................"

"చెప్పండి. బాగుంటుందా?"

"మీ ఇష్టం! మీ కిష్టమైనట్టు చేస్తారు గానీ మా బాగోగుల్ని బట్టి చేస్తారా?"

"మీరు చెప్పినట్టే చేస్తాం. చెప్పండి, ఏం చెయ్యాలి మిమ్మల్ని?"

"మీ ఇష్టం వచ్చినట్టు చేసుకోండి!"

"మీరు చెప్పినట్టు చేస్తామంటున్నాంగా?"

"అయితే మమ్మల్ని వొదిలెయ్యండి! మేమేం నేరం చేశాం. మమ్మల్నిలా పీడించడానికి?"

"మీ దగ్గిర దొరికిన సమాచారం అంతా కోర్టులో పెట్టి మీ మీద బ్రహ్మాండమైన కుట్రకేసు పెట్టొచ్చు, తెలిసిందా? చట్టబద్ధంగా ఎన్నికైన ప్రభుత్వాన్ని కూల దొయ్యాలని ప్లాను చేస్తున్నారు మీరు. ప్రజల్ని రెచ్చ గొడుతున్నారు. మీ కాయితాలన్నీ బయటపెట్టి మీ మీద కేసు నడిపితే మీరు జన్మంతా జైళ్ళలో పడి మగ్గవలసిందే. మీ నేరం మీకు తెలీటం లేదా?"

రాజారావు భగ్గున మండాడు. అయినా నిగ్ర హించుకున్నాడు. ఈ పశువులతో నిర్మొహమాటంగా వుండవలసిందే — అనుకున్నాడు.

"మా దగ్గిరవున్న కాయితాలన్నీ మా రాజకీయ సిద్ధాంతానికి సంబంధించినవే. దేశంలో ప్రతి పౌరుడికీ రాజకీయమైన స్వాతంత్ర్యం వుందని చెపుతోంది ప్రభుత్వం. మా కిష్టమైన రాజకీయ సిద్ధాంతాన్ని మేము ఆచరించవచ్చు. దానికోసం పని చేసుకో వచ్చు. మా రూమ్‌లో కమ్యూనిస్టు సాహిత్యం వుండడం, మేము కమ్యూనిస్టు భావాలతో వుండడం, ప్రజల కోసం మేము చెయ్యగలిగే పనులేవో చెయ్యడం — ఇవేవీ దేశ ద్రోహాలు కావు...."

రాజారావు మాటల్లో కావలసిన సంగతులేవో దొరక్కపోవని ఆఫీసర్లు చెవులురిక్కించారు. రాజా రావుని ఆపదల్చుకోలేదు. రాజారావు మాట్లాడుతూనే వున్నాడు.

"మీ కిష్టమైన పుస్తకాలు మీరు చదవరా? మీ కిష్టమైన పార్టీలకు మీరు ఓట్లు వెయ్యరా? అలాగే, ఎవరికి ఇష్టమైన భావాలతో వాళ్ళు వుంటారు. ప్రజ లకు ఏ రాజకీయాలు ఇష్టమైతే ఆ రాజకీయాల్నే అనుసరిస్తారు. ప్రజలకు నచ్చని భావాల్ని ఎవరూ వారి మీద రుద్దలేరు. విప్లవకారులు కూడా ఆ పని చెయ్య లేరు.

'ప్రభుత్వాన్ని కూలదొయ్యడానికి కుట్రలు పన్ను తున్నామ'ని నేరాలారోపిస్తున్నారు, మా మీద. ప్రభుత్వాన్ని కూల దొయ్యదల్చుకుంటే ఆ పని ప్రజలే చేస్తారు. ప్రజలకు ఏది అక్కర్లేకపోతే దాన్ని తోసేసి, ఏది కావాలంటే దాన్ని తెచ్చుకుంటారు.

మా రాజకీయ సిద్ధాంతం ప్రజల బలం మీద ఆధారపడ్డదేగానీ, ప్రజల్ని అణిచే కత్తులమీదా, తుపా కుల మీదా కుట్రల మీదా ఆధారపడ్డది కాదు. ప్రజలకు నచ్చి వాళ్ళు తెచ్చుకునే మార్పు ఏదీ కుట్రకాదు. ప్రజల బలంమీద ఆధారపడే రాజకీయ సిద్ధాంతం ఎప్పుడూ కుట్ర కాదు. దానివల్ల కూడా ఉప యోగం లేకపోతే ప్రజలు దాన్ని మళ్ళీ మార్చు కుంటారు" — రాజారావు ఆ మాత్రం జవాబు చెప్ప కుండా ఆగలేకపోయాడు. ఎక్కువ మాట్లాడవద్దను కుని కూడా ఆపుకోలేకుండా మాట్లాడాడు. తర్వాత ఏం జరిగినాసరే, విప్లవకారుల నిజాయితీ ఏమిటో ఈ ద్రోహులకు చెప్పకుండా వుండలేక పోయాడు.

పోలీసాఫీసర్లంతా తెల్లబోయారు. నోరు తెరిస్తే బూతులు గుప్పించడం, ప్రభుత్వం లైసెన్సు ఇచ్చిన గూండాగిరీ చెలాయించడం తప్పితే, ఒక్క సంస్కార వంతమైన మాటా చేతా ఎరగని ఆ ఆఫీసర్లు, రాజా రావు ధైర్యానికీ, న్యాయానికీ కాసేపు మొహాలు వేళ్ళాడేశారు. వెంటనే ఎవరికి వాళ్ళు తేరుకుని మరింత కరుగ్గా మొహాలు బిగించారు.

"అయితే మీరిద్దరూ విప్లవం తేదల్చుకున్నారా దేశానికి?" అని ఉగ్రంగా అరిచాడొకడు.

"మేమలా అనుకోవడం లేదు. మేమిద్దరమే విప్లవం తెస్తామేమోనని మీరే భయపడుతున్నారు."

"ఏంట్రా వాగుతున్నావ్?" అని రాజారావుని గూబమీద చరిచాడు గూండా ఆఫీసరు.

"మా మీద కుట్ర కేసు పెట్టదగ్గంత సమాచారం మీ దగ్గర వుండగా మాతో ఈ ఇబ్బందంతా ఎందుకు మీకు? మీ ప్రభుత్వం స్థాపించిన కోర్టులున్నాయి. చట్టాలున్నాయి. మమ్మల్ని కోర్టులో పెట్టండి! మా నేరాలు విచారించండి! దేశ ద్రోహులం అని శిక్షలు వేయించండి! మమ్మల్ని బాధించడానికి మీకేం హక్కు వుంది?" అని అరిచాడు రమణ.

ఆఫీసర్లకి గంగవెర్రు లెత్తాయి. "ఇక లాభం లేదు సార్ వీళ్ళతో. తోళ్ళు ఊడదీస్తేగానీ వీళ్ళ పొగరణగదు. తెల్లారేపాటికి వీళ్ళనెలా దారికి తెస్తామో చూడండి" అన్నాడు పొట్టివాడు ఊగిపోతూ. వాడు ఆరు నెలల నించీ ప్రమోషన్ గురించి తప్పితే రెండో సంగతి ఆలోచించడం లేదు.

పొడుగువాడు తల పంకించి — "కానివ్వండి" అన్నట్టు మౌనంతో ఆర్డరు జారీ చేశాడు.

★ ★ ★

మానవ శరీరాల శాస్త్ర పరిజ్ఞానం ఏ డాక్టర్లకీ తెలీనంత క్షుణ్ణంగా, స్పెషల్ బ్రాంచి పోలీసు వాళ్ళకి తెలుసు. శరీరంలో ఎక్కడెక్కడ ఏయే రకమైన సున్నితమైన భాగాలు వుంటాయో — ఏయే నరాలు ఏయే విధాలుగా ఎంతెంత స్పందన కలిగిస్తాయో — ఏయే అవయవాల్ని ఎటు తిప్పితే, ఎటువంచితే, ఎటు మెలికవేస్తే, రక్తప్రసారాన్ని ఎక్కడ ఆపితే, ఎక్కడ నిలిపితే, ఎక్కడ ఆటంకపరిస్తే, ఏం చేస్తే, ఏం చెయ్యక పోతే, మానవ దేహానికి భయంకరమైన, అపారమైన బాధ కలుగుతుందో — ఏయే రకాల బాధల్ని భరించడం ఆ దేహానికి అసాధ్యమైపోతుందో — అంతా ..... సమస్తం తెలుసు వాళ్ళకి. బాధని సృష్టించడంలో మహా చతురులు వాళ్ళు! బాధని సృష్టించే మార్గాలు కనిపెట్టడంలో మహా నేర్పరులు వాళ్ళు. హింసించడంలో నిత్య నూతనమైన పద్ధతులకోసమే వాళ్ళ మెదళ్ళు ఎప్పుడూ ఆలోచిస్తూ వుంటాయి. వాళ్ళు 'ఇది చేస్తారు, అది చెయ్యరు' అనేది లేదు. 'ఈ క్రూరత్వానికి జంకుతారు, ఆ క్రూరత్వానికి సంకోచిస్తారు' అనేది లేదు. మానవ శరీరం ఎంత క్షోభపడితే అంత శాంతి వాళ్ళకి. ఎంత రక్తం కారిస్తే అంత ఉత్సాహం వాళ్ళకి. బాధని సృష్టించడంలో కొత్త కొత్త పద్ధతులు దొరికిన కొద్దీ ఆనందం వాళ్ళకి. పాత పద్ధతులు, పాత అనుభవాలు, పాత హింసా విధానాలు వాళ్ళకి ఎప్పటికప్పుడు అసంతృప్తి కలిగిస్తాయి. హింసించడంలో యుగయుగాలుగా నిలువజేసుకున్న జ్ఞానాన్నంతటినీ అత్యంత శ్రద్ధతో, నేర్పుతో నేర్చుకుంటారు వాళ్ళు. చిత్ర విచిత్రమైన హింసలుపెట్టి మానవ దేహాల్ని పీడించడంలో 'స్పెషల్ ట్రైనింగ్'లు పొందుతారు వాళ్ళు. వాళ్ళ స్వంత జ్ఞానాలూ, మేధలూ, ఆలోచనా శక్తులూ, శక్తియుక్తులూ ఉపయోగించి, మరింత మరింత బాధని వృద్ధి చేసే విధానాలు కనిపెట్టి, బహుమతులూ ప్రమోషన్లూ పొందుతారు వాళ్ళు.

వాళ్ళూ మనుషుల్లాగానే వుంటారు. పేంటులూ షర్టులూ, బూట్లూ వాచీలూ, కళ్ళజోళ్ళూ చిరునవ్వులూ ధరించి నవ నాగరికత ఉట్టిపడుతూ వుంటారు. నోరు తెరిస్తే అహింస గురించీ, సత్యం గురించీ, దయా దాక్షిణ్యాల గురించీ, దాన ధర్మాల గురించీ, మానవత్వం గురించీ ముచ్చటిస్తూ వుంటారు. బంధు మిత్రుల్లో గొప్ప పోలీసు ఆఫీసర్లుగా, మాతృదేశ రక్షకులుగా, కీర్తి గాంచుతూ వుంటారు. దేశంలో ప్రతిక్షణం శాంతి భద్రతల్ని నిలబెట్టేది తామేనని గర్వంతో విర్రవీగుతూ వుంటారు.

నిజం చెప్పాలంటే ప్రస్తుత దేశానికి రక్షకులు వాళ్ళే. వాళ్ళేం చేసినా దేశ రక్షణ కోసమే చేస్తారు. 'ప్రజలంతా పోలీసు వాళ్ళ అడుగులకు మడుగులొత్తాల'ని వాళ్ళు కోరతారూ — అంటే అది దేశ రక్షణ కోసమే.

వాళ్ళు హఠాత్తుగా అర్ధరాత్రుళ్ళు ఇళ్ళ మీద పడి ప్రజల్ని వేనుల్లో ఎక్కించి లాక్కుపోతారంటే, అదీ దేశ రక్షణ కోసమే. ప్రజలంతా ఎప్పుడు ఎక్కడ ఏం చేస్తారో ఏం మాట్లాడుతారో వాళ్ళు కనిపెడుతూ తిరుగుతారంటే, అదీ దేశ రక్షణ కోసమే. పోలీసు స్టేషన్లలో చిత్రహింసల కోసం ప్రత్యేకమైన గదులు కావాలనీ, వాటిలో రకరకాల బాధలు పుట్టించే అధునాతన పరికరాలు కావాలనీ, ఆ గదుల్లో పుట్టే అరుపులూ కేకలూ ఏడుపులూ బయటికి రాకుండా, శబ్దం బయటికి పొక్కని పద్ధతిలో ఆ గదుల్ని 'సౌండ్ ప్రూఫ్' చెయ్యాలనీ పోలీసులు ప్రభుత్వాన్ని కోరతారూ అంటే అదంతా కూడా దేశ రక్షణకోసమే!

ఈ దేశ సేవకులు, రాజారావు విషయంలో గానీ, రమణ విషయంలో గానీ, తమ 'దేవభక్తి'కి విరుద్ధంగా ఎందుకు ప్రవర్తిస్తారు?

ఆర్నెల్లనించీ ప్రమోషన్ కోసం ఎదురు తెన్నులు చూస్తోన్న పొట్టి ఆఫీసరు 'దేశ ద్రోహులైన' రమణతోటీ, రాజారావుతోటీ, 'నిజం కక్కించే కార్యక్రమం' తీసుకున్నాడు. వాళ్ళ లేత శరీరాలమీద తన చతుర విద్యలన్నీ ప్రారంభించాడు. తన ఆధ్వర్యంలో జరిగే హింసకు వాళ్ళు చలించకపోతే, ఆత్మస్థయిర్యంతో వాళ్ళు బాధల్ని ఓర్చడానికి ప్రయత్నిస్తే, వాడు చాలా అవమాన పడ్డాడు. విప్లవకారుల బాధనీ, దుఃఖాన్నీ ప్రత్యక్షంగా చూస్తేనేగానీ ఉత్త రక్తంతో వాడు తృప్తి పడడు.

'బండ లం... కొడకా! కిక్కురు మనకుండా నించుంటావేం రా? మొన్న నీలాగే ఒకడు పంతంపట్టి నోరు తెరవకుండా నించుంటే, వాడూ వాడి అబ్బా

కూడా చావు కేక లేసేటట్టు చేశాన్లే. అదంతా నీకూ రుచి చూపిస్తా" అని ఉత్సాహంతో తన కార్య క్రమం కొనసాగించాడు.

వాడి చేతుల్లో బాధపడే ఆ దౌర్భాగ్యులు భయం కరంగా మూలగడం, అరవడం, ఏడవడం, తిట్టడం చేసిన కొద్దీ హింసల ఆఫీసర్లు ఇనుమడించిన ఉత్సాహం ప్రదర్శించారు. వాళ్ళిక తొందరగానే దార్లోకి వస్తారని, వాళ్ళ శరీరాల్ని బాధలో ముంచేసి మళ్ళీ మళ్ళీ ప్రశ్నలు గుప్పించారు. ఎక్కడెక్కడో వాళ్ళు ఎన్నడూ వినని పేర్లు అడిగారు. వాళ్ళు దాచిన ఆయు ధాలూ, మందుగుండు స్థావరాలూ ఎక్కడున్నాయో తక్షణం చెప్పెయ్యమన్నారు.

"ఆయుధాలు లేకపోతే విప్లవం ఎలా చేస్తార్రా? మీకు నోరు తెరిస్తే ఆయుధాలు కావాలి గదరా?" అని బూతులు కూశారు.

"మా ఆయుధాలు ప్రజలే. భారతదేశం నిండా కోటాను కోట్ల సంఖ్యలో వున్నాయి మా ఆయు ధాలు!" అని దృఢంగా చెప్పాడు రమణ.

దెబ్బలతో వాచిపోయి, ఉబ్బిపోయిన మొహంతో కళ్ళు ఎత్తి రాజారావు అతికష్టం మీద — "మీరు .... శాంతి కాముకులైతే.... అహింసా మూర్తులైతే .... మీ దగ్గిర ఈ తుపాకులు ఎందుకు ఉన్నాయి? ఈ ఆయుధాలన్నీ ఎందుకు ఉన్నాయి?" అన్నాడు.

వాళ్ళు దేనికైనా ధిక్కారంగా జవాబు చెప్తే — వాళ్ళని పెట్టే హింస హింసగా లేదనీ, అది వాళ్ళకు చాలా నాజూకు వ్యవహారంగా వుందనీ, వెంటనే దాన్ని మారుస్తారు. వృద్ధి చేస్తారు.

"మా డిపార్టుమెంటుకి వున్న శక్తి సామర్థ్యాలు చూడండి. ప్రభుత్వం మా కప్పగించిన అధికారాలు చూడండి. మా బలం ముందు మీ రెంత, మీ ఉద్యమాలెంత?" అని విర్రవీగుతారు వాళ్ళు.

"మీ బలం పశుబలం. మానవుల ముందు పశు బలం ఎన్నటికీ నెగ్గదు" అని నిర్భయంగా ప్రకటిం చాడు రమణ.

వాళ్ళు ధైర్యం ప్రదర్శించిన కొద్దీ వాళ్ళు చేసిన దేశ ద్రోహం అనేకరెట్లు పెరిగింది. ఊహాతీతమైన బాధలో కూడా వాళ్ళు ప్రదర్శించిన నిబ్బరం, సాహసం, పోలీసు వాళ్ళకి గంగ వెర్రులెత్తించింది. మరింత కఠినమైన పద్ధతులతో బుద్ధి చెప్పడానికి అవకాశాలున్న పోలీసు స్టేషన్లకి వాళ్ళని తిప్పారు.

ఈలోగా పోలీసులు — రాజారావునీ, రమణనీ అరెస్టులు చేసిన ఇంటికి చుట్టు పట్ల ఇళ్ళవాళ్ళని పోలీసు స్టేషన్‌కి పిలిపించి బెదిరించి అడిగారు — దేశద్రోహుల సంగతులన్నీ చెప్పమని. ఆ ఇరుగు పొరుగు ఇళ్ళవాళ్ళు కొత్త సమాచారం ఏమీ ఇవ్వ లేకపోయారు. రమణ కూడా రాజారావుతో ఎప్పుడూ ఆ ఇంట్లోనే వుంటున్నాడని మాత్రం వాళ్ళు చెప్పగలిగారు. రమణ, పిన్నిగారింట్లో వుండే మాట అబద్ధమని బయటపడింది. దానితో రమణ నేరం నిర్ధారణ అయిపోయింది, పోలీసు వాళ్ళ దృష్టిలో!

రాజారావు గతంలో ఎప్పుడో అనవసరపు కాగి తాలు చించకుండా వొదిలేసిన దానికి ఫలితంగా అతని కాయితాల్లో ఇద్దరు స్టూడెంట్ల పేర్లు బయట పడ్డాయి. మర్నాటికి వాళ్ళని, వాళ్ళ కాలేజీ పుస్తకాలతో సహా తీసుకు వచ్చారు. వాళ్ళ రైటింగ్సుతో, అరెస్టుల్లో దొరికిన కాయితాల్ని పోల్చి చూశారు. ఏదీ కుదరలేదు. తర్వాత ఆ స్టూడెంట్స్‌ని ఆ స్టేషన్ నించి తీసుకు పోయారు.

అరెస్టులు జరిగిన రెండో రోజు — రాజారావు తండ్రికీ, రమణ తండ్రికీ పోస్టులో రెండు ఉత్తరాలు వచ్చాయి — వాళ్ళ పిల్లల్ని ఫలానా సమయంలో పోలీ సులు అరెస్టు చేశారనీ, వెంటనే ఆ విషయం గురించి తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలు తీసుకొమ్మనీ, తాము చెయ్యగలిగే ప్రయత్నాలన్నీ కూడా చేస్తున్నామనీ, పార్టీ వ్యక్తి సంతకంతో రాసిన ఉత్తరాలు అవి.

అరెస్టయిన వాళ్ళ తండ్రులు వెంటనే పోలీసు సూపరింటెండెంటుకీ, కలెక్టర్‌కీ, తాశిల్దారుకీ టెలి గ్రాములు పంపి, తమ పిల్లల్ని తక్షణం కోర్టులో హాజరుపరచాలని అడిగారు.

"మీకీ సమాచారం ఎలా తెలిసింది?" అని పోలీసు వాళ్ళు అడిగితే, పోస్టులో వచ్చిన ఉత్తరాలు చూపించారు. ఆ ఉత్తరాలవల్ల అవి ఎక్కడ పోస్ట య్యాయో తప్పితే ఇంకో సంగతేదీ తెలియనందుకు పోలీసు వాళ్ళు చాలా నిరుత్సాహపడ్డారు.

"మీ పిల్లల సంగతి మాకేం తెలీదు. అసలు ఆ రోజు ఆ ప్రాంతంలో అరెస్టులే జరగలేదు. మీ పిల్లల్ని పార్టీ వాళ్ళే ఏ అడవి ప్రాంతానికో పంపేసి ఆ నెపం మా మీద తోసెయ్యాలని చూస్తున్నారు. ఈ గొడవతో మాకేం సంబంధం లేదు" అని సమాధానం చెప్పారు పోలీసు వాళ్ళు.

★ ★ ★

రాజారావునీ, రమణనీ మార్చిన కొత్త పోలీసు స్టేషన్‌లో దాదాపు వాళ్ళు స్పృహ తప్పి వున్న పరిస్థితుల్లో — స్టేషన్ వరండాల్లో పెద్ద గల్లంతూ ఏడుపులూ విన్నారు.

పోలీసులు — ఒక లంబాడీ జట్టుని, ఆడవాళ్ళనీ మొగవాళ్ళనీ అరెస్టులు చేసి తెచ్చారు. వాళ్ళని లాఠీలతో చాలాసేపు కొట్టారు.

రాజారావు తన బాధలో కూడా కళ్ళు విప్పి — "వాళ్ళ నెందుకు కొడుతున్నారు?" అని కొంత సానుభూతి చూపే జవాన్‌ని అడిగాడు.

అతను ఉదాసీనంగా — "కొడతారు" అని వూరుకున్నాడు.

ఇంకో జవాను లంబాడీల్ని నాలుగు బూతులు తిట్టి — ".... కొట్టరా మరి?" అన్నాడు.

ఇన్‌స్పెక్టర్లు లంబాడీల గుడ్డలన్నీ చింపేశారు. ఆడవాళ్ళ గాజులూ, పూసలూ పగల గొట్టారు. వాళ్ళని నానా భీభత్సం చేసి — "మీలో ఒకణ్ణి విడిచి పెడతాం. వాడు బైటికి పోయి రెండు వందలు తెస్తేనే అందర్నీ విడిచి పెడతాం. లేకపోతే అందరి మీదా కేసులు పెట్టి జైళ్ళల్లోకి గెంటుతాం. పదేనేళ్ళు జైళ్ళల్లో మగ్గవలసిందే మీరు. ఎవడు పోతాడో పోయి సాయంత్రానికి డబ్బు తీసుకు రండి" అని ఒకణ్ణి బైటికి తీశారు. లంబాడీలు ఘొల్లుమని ఏడుపులు లంకించుకోగానే వాళ్ళని మళ్ళీ కొట్టారు.

పోలీసులు జరుపుతోన్న బేరసారాల్లో ఏమీ రహస్యం లేదు! లంబాడీల కేకల్లో, ఏడుపుల్లో కూడా రహస్యం లేదు. ఆ రోజంతా లంబాడీలతో స్టేషన్ అంతా వూడ్పించి, కడిగించి, లాఠీలతో కొడుతూ స్టేషన్‌లో మరుగుదొడ్లతో సహా అంతా సాపు చేయించారు.

అలాంటి ఘోరాలు రాజారావుకి కొత్త సంగతులు కావు. అతనికి తెలిసిన విషయాల్లో ఈ విషయం ఏమంత ఘోరమైందీ కాదు. అయినా ఆ క్షణాల్లో ఆ ఏడుపులు అతని బాధకి ఓదార్పునిచ్చాయి.

"అన్యాయాల్ని వ్యతిరేకించడానికి ఎంతబాధ భరిస్తేనేం? విప్లవత్వంలేని జీవితం ఎంత వ్యర్థం!" అనిపించింది ఇంకోసారి చాలా దృఢంగా.

నాలుగేళ్ళ కిందట ప్రసాద్ పరిచయంతో వాస్తవానికి కళ్ళు తెరిచి, ఈ కార్యక్రమాలకు ఆకర్షితుడైన తర్వాత ఒక్క క్షణమైనా విశ్రాంతి లేదు రాజారావుకి. అతని మనసు ఒక్క నిమిషాన కూడా వెనక్కి జంకలేదు. భయం దినదినానికీ తగ్గింది. దాని స్థానంలో సాహసం, పీడిత ప్రజల విముక్తికై ఆరాటం దినదినానికీ హెచ్చాయి. భయపడటం ప్రారంభిస్తే దానికి అంతం ఉండదనే సంగతి తొందరగానే బోధపడింది.

నిత్యం ప్రపంచమంతటా జరిగే దుర్భర సంఘటనలూ, అతను చదివిన అనేకానేక ఉద్యమ చరిత్రలూ, విప్లవకారుల నిస్వార్థ త్యాగాలూ సాహసాలూ — ప్రతీక్షణం అతని దీక్షని పెంచి కార్యోన్ముఖుణ్ణి చేశాయి. రాత్రింబవళ్ళూ కష్టించే ప్రజలకు తిండిలేని దౌర్భాగ్యమో, వాళ్ళ వంతుకు వచ్చే ముష్టి తనమో .... మరేదో, ఇంకేదో, అతనికి విచారం కలిగించే ఒక్క వాస్తవం చాలు — అతని పట్టుదలని సడలనివ్వకుండా చెయ్యడానికి.

"మన ధిక్కారమే ఈ దుఃఖాన్నంతటినీ మార్చగలదు" అన్నాడు ప్రసాద్ ఒకసారి.

ఆ మాటలే తను జీర్ణించుకోవాలని ఆరాటపడ్డాడు. అదే అతను రమణకి బోధించాడు.

ఏ మహాదర్శం, ఏ ఉన్నతాశయం వారిని ఆకర్షించి ముగ్ధుల్ని చేసిందో అది అంత బాధలో కూడా చెక్కుచెదరలేదు. చిత్రహింసలూ మరణ శిక్షలూ, స్వేచ్ఛా ప్రియుల, ప్రజాహితుల దీక్షలనెన్నటికీ సడలించలేవు. బానిస యుగాలనించీ విప్లవ కారులెందరో ఉరికంబాల్ని కౌగిలించుకునే సాహసాలు ప్రదర్శించా రెందుకు? దేని కోసం? — అది న్యాయం కోసం, ధర్మం కోసం పోరాటం! అది సహజం! ఆ సహజత్వమే

నశిస్తే, మానవ సమాజం ఎన్ని వేల సంవత్సరాలైనా నరహంతకులకు పాదాక్రాంతమై వుండి పోవలసిందే!

రమణకీ, రాజారావుకీ — ఆ శరీరాల్లో బాధని తప్పించుకున్న భాగాలెక్కడా మిగల్లేదు. భుజాలు, మోచేతులు, అరిచేతులు, మోకాళ్ళు, పాదాలు, తొడలు, పిక్కలు, దవడలు, దంతాలు, చెంపలు, కంఠం కింది భాగాలు, చెవి వెనుక భాగాలు, పిర్రలు, మర్మావయవాలు — అన్నీ అన్నీ బాధతో చుట్టుకు పోయి రక్తాలు కార్చాయి. వాళ్ళు పాదాలమీద నిలబడ లేని, పిర్రల మీద కూర్చోలేని, వీపుల మీద పడుకోలేని స్థితిలో కొచ్చారు. వాళ్ళ గుడ్డలు నెత్తురుతో అట్టలు కట్టాయి. విధీ విరామంలేని, వాళ్ళ మూలుగుల్ని వాళ్ళు ఆపుకోలేని బాధలో మునిగారు.

★ ★ ★

ఆ దౌర్భాగ్యుల్ని వేన్‌లో పడేసి తీసుకు పోతు న్నారు. ఆ ప్రయాణం కటిక చీకటిలో సాగుతోంది. వేన్ మీద పెద్ద టార్పాలిన్ కప్పారు. వేన్ పోయే మార్గంలో ఊళ్ళ వాతా వరణంగానీ, మనుషుల అలికిడిగానీ లేవు. వేన్ గుబురుగా ఎత్తు తక్కువగా వున్న చెట్ల కింద నించి పోతూ వున్నట్టుగా టార్పాలిన్‌కి చెట్ల కొమ్మలు రాసుకుంటున్నాయి.

గతంలో ఎన్నో వార్తలు విన్న అనుభవం వల్ల రాజారావుకి చాలా తొందరగానే అర్ధమైంది — తమని అడివిలోకి తీసుకు పోతున్నారని!

నిర్ఘాంతపడిపోయా డతను.

వెంటనే రమణ వేపు చూడాలని ప్రయత్నించాడు — చీకట్లో.

రమణ ఘోరంగా మూలుగుతున్నాడు.

రాజారావు కొయ్యబారి కూర్చున్నాడు. పోలీసుల దయార్ద్ర హృదయాల మీదా, వాళ్ళ మానవత్వం మీదా, అతనికేమీ భ్రమలు లేవు. అయినా ఇది నమ్మ లేకపోతున్నాడు, తమకు అంత అన్యాయం చేస్తా రంటే! అడవిలోంచి ఇంకే ఊరికైనా తీసుకుపోతున్నా రేమోనని కొంచెం ఆశ పడ్డాడు.

అతని ఆశ నిరాశై పోడానికి కొంతసేపు పట్టింది. భయంకరమైన చీకటి గుహలోకి ప్రవేశించి నట్టుగా దట్టమైన చెట్లమధ్య ఆగాయి వేన్లు.

రాజారావుకి చాలా స్పష్టంగా నిర్ధారణ అయి పోయింది.

"రమణా!" అని పిలవబోయాడు ఆతృతతో. కంఠం పెగలలేదు. శబ్దం రాలేదు.

ధైర్యంగా వుండమని రమణకి చెప్పాలని రాజా రావు ప్రయత్నం.

అడివంతా గుప్పున వెలిగింది.

అడివి మధ్య రెండు పెట్రోమాక్సు లైట్లు వెలిగించారు.

ఆ కాంతి టార్పాలిన్‌లోంచి కూడా వేన్‌లోకి చిందింది.

రమణ మూటలా పడివున్నాడు. అతను ఎక్కడో లోయలోంచి మాట్లాడినట్టు శబ్దంరాని కంఠంతో రెండు మాటలు మాట్లాడాడు — "రాజూ! మనం ధైర్యంగా .... ఉండాలి".

రమణకు కూడా అంతా అర్ధమై పోయింది.

రాజారావు కళ్ళలోంచి జలజలా కన్నీళ్ళు రాలాయి. తననేం చేసినా సరే, రమణని విడిచిపెడితే, అతన్ని వెనక్కి తీసుకుపోతే చాలని అతని మనసు ఆరాట పడింది.

పెద్ద శబ్దంతో వేన్ తలుపు తెరిచి లోపలికి టార్చి లైటు వేశారు.

వేన్ అడుగున పడివున్న రమణని బర బరా ఈడ్చి మూటలా కింద పడేశారు. రాజా రావుని తాళ్ళు పట్టి గుంజి కిందకి లాగారు.

రమణ నెమ్మదిగా కూర్చోడానికి ప్రయత్నిస్తూ — "రాజూ! నేను ధైర్యంగా వున్నాను" అని అరిచాడు.

స్పెషల్ బ్రాంచి సూపరింటెండెంట్ హడావుడి పడుతూ కంఠం తగ్గించి ఆదేశాలు జారీచేస్తున్నాడు. మిగిలిన ఆఫీసర్లలో అందరికన్నా పొట్టివాడు అడు గడుగునా ఉత్సాహం ప్రదర్శిస్తున్నాడు, ఇక తనకి ప్రమోషన్ ఖాయమని!

నిలబడలేని స్థితిలో వున్న రమణనీ, రాజారావునీ లాక్కుపోయి చెట్లకి కట్టేశారు. భుజాల దగ్గిర్నించి పాదాల దాకా తాళ్ళతో బిగించేశారు.

"ఇప్పటికైనా చెప్పండి. మీకు తెలిసినవన్నీ

చెప్పేయ్యండి. విడిచిపెడతాం" అన్నాడు పెద్దవాడు.

నిజానికి అప్పుడు ఎంతెంత రహస్యాలు చెప్పినా వాళ్ళని విడిచిపెట్టే మాట కల్ల!

ఈ క్షణంలో అయినా తప్పుకోవాలనే అభి ప్రాయం రమణకో రాజారావుకో కలిగితే వాళ్ళు చెయ్యగలిగిందల్లా ఒక్కటే — ప్రసాద్ వివరాలు చెప్పటం. ఈలోగా ప్రసాద్ తన బసమార్చి వుండకపోతే ప్రసాద్‌ని పట్టి ఇవ్వడమే అది! అంతకుమించి వాళ్ళు చెయ్యగలిగిందేమీ లేదు. పోలీసులు అడిగిన వందల కొద్దీ విషయాల్లో వాళ్ళు ఒక్క సంగతి కూడా చెప్ప లేరు. ప్రసాద్ గురించి ఏమైనా చెప్పాలనే ఆలోచన వాళ్ళకు ఒక్క సెకన్‌లో కూడా రాలేదు. అది నమ్మక ద్రోహం, మిత్రద్రోహం, విప్లవద్రోహం — అని వాళ్ళెరుగుదురు.

వాళ్ళ ఆశయం ఉన్నతం!

దాన్ని చేపట్టిన వాళ్ళు ఉన్నతులు!

"ఆఖరిసారి ఆలోచించుకోండి. ఇప్పటికయినా నిజం చెప్పండి! మొండి నా కొడకల్లారా! నిష్కార ణంగా చావటం ఎందుకురా?" అని పోలీసు పెద్ద ఆఖరి ప్రయత్నంగా అరిచాడు.

రాజారావు తన శక్తినంతా కూడగట్టుకుని "ఒరే పోలీసు పిశాచం!" అని ఒక గావుకేక పెట్టాడు. "నిజం కావాలా నీకు? నిజమే చెపుతున్నారా! మా శరీరాల్ని హతమారుస్తావు గానీ మా సిద్ధాంతాన్నీ, మా విప్లవాన్నీ, నువ్వేం చెయ్యలేవురా! ప్రతీ అర్ధరాత్రీ కటిక చీకట్లో విప్లవకారుల్ని అడవుల వెంట ఈడ్చుకు వచ్చే శ్రమ మాత్రం మీకు తప్పదురా! ప్రజల కోసం మరణం హిమాలయాల కన్నా ఉన్నతమని మాకు తెలుసు. మీలాంటి నీచులు, దోపిడీ దొంగలు, మా ఆదర్శాన్ని ఎన్నటికీ అర్థం చేసుకోలేరు. ప్రజలు సమస్తాధి కారాలూ తమ చేతుల్లోకి తీసుకుని, మీలాంటి దేశ ద్రోహుల్ని, నర పిశాచాల్ని, తమ న్యాయ స్థానాల్లో నిలబెట్టి దండించే రోజు వస్తుంది! ఆ రోజు కోసం మేము, విప్లవకారులం, వేలాదిగా లక్షలాదిగా సునా యాసంగా మహాగర్వంతో ప్రాణాలు అర్పిస్తాం! కాల ప్రవాహాన్ని ఆపలేవు. నిన్ను ముంచేసే విప్లవ ప్రవా హాన్ని ఆపలేవు."

ఆ విప్లవకారులు ఆ క్షణాల్లో అత్యంత సుందర మైన, ప్రజలు నిర్మించుకునే ఉన్నతమైన భారత దేశాన్ని దర్శించగలిగారు!

"రమణా! విప్లవానికి స్వాగతం చెప్పు!" అని మహోద్రేకంతో అరిచాడు రాజారావు.

"విప్లవం వర్ధిల్లుతుంది!

విప్లవం వర్ధిల్లుతుంది!

విప్లవం వర్ధిల్లుతుంది!"

విప్లవ నినాదాలతో అడివి మారుమోగుతోండగా తుపాకీ మోతలు వాటిని ముంచేశాయి.

తుపాకీ మోతలతో అడివి దద్దరిల్లింది.

తుపాకీ మోతలతో విప్లవ కంఠాలు మూగబోయాయి.

తుపాకీ మోతలతో రెండు దేహాలు చీల్చుకు పోయాయి.

రెండు నిమిషాలలో అడవి ఎప్పటి నిశ్శబ్దంలో మునిగి పోయింది.

★ ★ ★

ఒక్క రోజు తర్వాత కొన్ని పేపర్లలో ఒక వార్త వచ్చింది.

"..... అడవిలో ఉగ్రవాదులు మకాం పెట్టివున్నా రన్న వార్త తెలిసిన పోలీసులు హుటాహుటీన ఆ ప్రదేశానికి వెళ్ళగా అక్కడ ఉగ్రవాదులు పోలీసులపై కాల్పులు జరిపారు. ఆత్మరక్షణ కోసం పోలీసులు కూడా ఎదురు కాల్పులు జరపవలసి వచ్చింది. ఉగ్రవాదులకూ పోలీసులకూ మధ్య రెండు గంటలకు పైగా జరిగిన ఘర్షణలో ఇద్దరు ఉగ్రవాదులు మర ణించారు. ఒక స్త్రీతో సహా కొందరు ఉగ్రవాదులు తప్పించుకు పోయారు. ఇద్దరు పోలీసులకు స్వల్ప మైన గాయాలు తగిలాయి. ఆ ప్రదేశంలో ఉగ్రవాద సాహిత్యానికి సంబంధించిన కొన్ని పుస్తకాలూ, కర పత్రాలూ, మూడు నాటు బాంబులూ, రెండు రైఫిళ్ళూ దొరికాయి. ఈ ఉగ్రవాదుల ముఠాకు అనేక దోపిడీ లతో, హత్యలతో సంబంధం వున్నట్టు పోలీసు ప్రధాన కార్యాలయం ఒక ప్రకటనలో తెలియజేసింది."

[1977 ఆగస్టు నించీ నవంబర్ వరకూ 'ప్రజాసాహితి' మాసపత్రికలో] ★